ТОРГОВЕЛЬНА НАУКА

Курс лекцій читаних
на празьких кооперативних
курсах У. С. С.

Видання Української Господарської Спілки.
Прага, 1923 р.

З М І С Т

1/. Значіння торговлі в теперішнім устрою.

2/. Розвій торговлі від найдавнійших часів до нині.

3/. Форми і роди торговлі.

4/. Купці і їх роди.

5/. Торговельні посередники. (агент, комісіонар, маклер, спедітер).

6/. Загальна організація торговлі.
1. Міри і ваги.
2. Гроші а валюта.
3/. Кредит.

7/. Організація траспорту.
1. Пошта , телеґраф, телефон.
2. Перевіз товарів.
3. Зосереджування товарів і купців.

8/. Торговля товарами.
1. Замовлення, купно і продаж товару.
2. Перейняття і заплата товару.
3. Збут товару.
4. Конкуренція.
5. Реклямa.

9/. Торговля ґрішми і вартісними паперами.
1. Векслі, 2. ефекти, 3. облігації, 4. льоси, 5. акції.

10/. Банківництво.

1. З Н А Ч І Н Н Я Т О Р Ґ О В Л І !

Коли ми приглянемося трохи блище теперішному господарському устроєві, то відразу впаде нам в очі це, що торговля в цїлому господарському життю відіграє значну роль. І може

мо сьміло сказати, що вона дає початок до урухомлювання і удержування постійно в русі господ. устрою.

Колиж ми хотілиб спитати, яке післання торговлі в теперішному господарстві, то мусимо стверднти, що торговля творить сьвітовий ринок, вдоволяє потреби людства і нові потреби викликає. Вона удержує в русі незлічиме число фабрик через це, що збуває ними вироблені нирябки товари, і поширяє богатства і блага по всіх просторах земської кулї. Вона оплачує кораблі і желїзниці і забезпечує кождій країні і народові найвищу продуктивність їх працї. Вона уможливляє поділ працї і причиняється до розвою культури ; через попит і подачу товарів регулює цїни; дає товчок до що раз то нових винаходів і уліпшень ; через виміну товарів і через кредит сполучує зі собою народи.

Теперішна торговля це не ряд шахрайств і обманьств, як звичайно ще і тепер розуміють її, щоби один збогатів на шкоду другого. Завданням теперішної торговлі є : не нагромажувати богатства а служить для добробуту людства. Вона має знайти найтаньшу, найвигіднійшу, найскоршу інайбезпечніщу сполуку між консументом і продуцентом, щоби його продукцію збільшити а тамтого потребу успокоїти та причинятис

так для добробуту цїлого людства.

Якіж вимоги кладеться на теперішного купця в звязку з такими завданями торговлі ? Щоби купець міг відповісти вимогам теперішної торговлі, він мусить посїдати основне обїзнання і всесторонне образованнія. Основою того є знання товарів і людий, дальше рахунків, книговодства, кореспонденції і т. д. Купець мусить бути людиною сильної волї, мусить бути енергічним, проворним, точним, пильним, працьовитим і мусить скоро рішатись. Для охорони своїх інтересів мусить знати торгов. і векс. право, розумітись на пересиланню товару. Мусить невпинно слїдкувати цїни сьвітового ринку, загальне положеннія, конкуренцію, біржу, торговельну полїтику та кождої хвилї вміти приноровитись до обставин. Мусить берегти доброї слави свого підприємства а обовязки сповняти з " купецькою точностію", бо треба мати на увазі, що сьвітова торговля спочиває головно на взаїмнім довірю. (Трейе унд глайбен). Яко посередник міжпродуцентом а консументом, мусить усьвідомити собі, що він може так довго і до тої степени надіяти на успіх свого підприємства, доки він виконує завдання конечно потрібні в організмі народнього господарства, значить доки його заробіток є справедливо

ю нагородою за його труди. —

Безперечно ми ще потрафили одінити досі значіння торго влі. Ми привикли предетавляти собі купця, як людину, яка тільки жде на хвилю, щоб свого покупця ріжними штучками підійти і — вшахрувати,. Такого переконання набрав наш нарід на протязі століть і не дивниця, що в той спосіб осу. жується торговельне заняття. Але ми мусимо памятати, що в нас від непамятних часів торговлею занимаються чужинці, головно жиди, с їм в першій мірі ходило о зиски, не дивля чись на це, як до них прийти. Нас на всі сторони використо вуваня а ми були безрадні. Замість щоби старатись знищити зарадити лиховіі розуміючи значіння її, перебрати в свої руки, в нас поглубльовалося недовіря і недоцінювання ба й погорде до торговлі. Ми ще і нині уважаємо як тось до певної міри понижаюче торговельне заняття. І лише послідні події історичні мусять учити нас,ми не будемо ніколи само стійні,не маючи в своїх руках торговлі і промислу. Недавно ці самі слова сказав професор — Чех про Чехословаччину — а як туть перівне порівнання між нами а Чехами.

Розуміючи вагу і значіння торговлі, ми не можемо уважати купця як пасажита, який хоче тільки ощукати другого. Коли б

ми в той спосіб хотіли розуміти торговлю, то мусіліб рівночасно уважати й лїкарів як визискувачів —дармоїдів. Але це бувби цілком несправедливий осуд і досить смішний і нині хиба одиниці можуть щось подібного твердити. Позволю собі тутъ навести порівнання між купцем а лїкарем за проф. Др. Шером. Лїкарські студії не мають нїчого спільного з питанням заробітку гроша. лікар ставить себе услуги терпячого людства і за це відповідно винагороджується його. Цілком подібно річ мається з купцем. Він ставить себе на услуги господарства, людства і посдинокій людині дістає вже не місце всї дари природи і всї здобутки людської мудрости, проворности і зручности. Колиж він за цю, зі становиска народнього господарства, конечно потрібну і корісну працю, дістає винагороду чи в формі сталої платнї. коли працює в чужім підприємстві, чи то в формі купецького зиску, як то має самостійне підприємство, якниякщо лікарі приймають це так само зрозуміло і оправдано, як те, що лікар жадає винагороди за свою пораду. Оба вони рівночасно рядно високо цінять як скількість жертвованих трудів в сповнюванню своїх завдань так висоту приватного зиску. В обох случаях не можна поставити на перше місце заробок чи зиск; лише виконанній для услуг людства праці належить перше місце. Зиск є

річею другорядною. На жаль такого розуміння торговлі на має досі ні нарід ні навіть саме купецьтво; але розвій торговлі, який поступає величезними кроками вперед змінить і в цім напрямі богато.

Торговля має велике значіння як для продуцента так і для консумента і хоч несовісним одиницям дає вона можність нечесного визиску і спекуляції, але в цілому торговля від дає величезні услуги цілому людству.

Продуцентови заощаджує вона часу і трудів з добуванням сирівців як також вищукованнм покупців на його товари а через те він може звернути всю свою увагу на піднесення і розвій своєї праці. Крім цего продуцент находить в купцеві гуртового покупця своїх товарів, який скорше може збувати його товари, вкінці дає вказівки продуцентові, що і як має виробляти.

Неменьше значіння має торговля і для консумента: він не потребує завдавати собі труду і спроваджувати товар аж з місьця продукції, коли в кождій хвилі і в довільній, хочби найменьшій скількости може дістати в купця на місци. Стільки загально про значіння торговлі.

Колиж ми хотїлиб нині спитати себе: чи для нас та

кож має велике значіння торговля, то мабуть не булоб двох думок, що ми в першій мірі мусимо взяти в свої руки торговлю, коли ми розуміючи вагу і значіння торговлі, не хочемо стати погноєм для ворога — чужиньця. Правда, в торговлі переважає значіння капіталу над працею і здавалоб ся, що в нас, народа без капіталістів, без промисловців, торговля не може розвинутись. Та коли ми зважимо і зрозуміємо добре значіння і цїли кооператив, ми побачимо, що в кооперативах може зосередитись цїла наша торговля, а тоді запевнений є також розвій рідному промислові, та рівночасно цілковита самостійність на полі економічному. Хай в тім взгляді бу дуть Чехи в бувшій Австрії !

2.РОЗВІЙ ТОРГОВЛІ.

Кождій чоловік має ряд потреб, чи то тілесних (їда, одіж, мешкання), чи то душевних (потреба науки, забави іт) і старається ті потереби успокоювати роздобуванням рїжних потрібних річей. Роздобування і уживання їх називаємо господаркою.

І чоловік успокоював з початку свої потреби дарами природи: збирав плоди землі і рослини, ловив звірину і риби і успокоював голод а водою спрагу. Шкіра звірят була для

нього одіжю, притулком якимсь чи колиба з дерева.

Відтак починав освоювати яку звірята, які зразу випасав і живив ся ними (пастирство). З часом починав управляти зем лю, звичайно над великими ріками і так творились перші осе ди людські, які були початком держав.

Історія торговлі починається саме в той час, як чоловік вийшов з простих форм природного життя і почав відчувати треб речей, яких не могла йому дати сама природа. Доки люди жили родинами, кожда родина старалася успокоїти свої потреби сама. Але з часом чоловік потребував і таких річей яких в родині не можна було виробити (одіж, всякі прикраси коріння іт.д.) і зачинав оглядатись за тими річами серед инших родин і племен. Зразу робив це тількичас від часу а відтак почав навязувати правильні зносини, щоби виміною за предмети вироблені у себе, дістати потрібні для себе предмети, яких не мав. І ця виміна предметів з руки до р це був найстарший спосіб торговлі.

Дальшим степенем розвою торговлі була т. зв. "німа торгов Хто хотів виміняти свій товар за чужий, приносив на границ иншого племени (звичайно над берег моря чи рік) товар і лишав там, щоби "купуючий" міг оглянути і лишити на тім мі ци свій товар. За якийсь час вертав "продаючий", щоби забр ти полишені товари "купуючим".

Таку торговлю провадили головно заможніші князі, бояхта і
торгові, які, бачучи користи з торговлі, старалися взяти її
в свої руки.

Ніка торговля дала початок нижчим купцям. Поодинокі люди почали збирати в той спосіб предмети, яких другі не мали і вимінювали їх дальше, так, що часом властитель товару вже і не знав, хто його виробив.

Торговано зразу дорогоцінними річами, як золотом, сріблом, дорогими матеріями, дорогими камінями, корінням, с слоновою костю. Проворчі і відважні купці вибиралися звичайно в далекі краї з низькою культурою і старалися вимінняти свої товари за тамошні. Пошукуваним товаром були невільники, яких потрібно було для всяких будівель і на тяжкі праці в полі. Купці вибиралися звичайно за товаром понад берегами рік або човнами попри морські береги і були першими виступами культури.

Першим мірилом цінни товарів була сіль, відтак вжило ся золото і срібло. Купці часто допускалися і насильства, головно коли потребували невільників. Тому населення горо ко виступало проти купців, яких уважало чужинцями а рівно часно своїми ворогами. Торговельними дорогами були ріки,

ртопталі стежки при помочи вьючних звірят, бродів, перевозів, трактів, човнів.

Старинна торговля розвивалась скорше ніж найстарше політичне життя. Вже Вавилонці купували матеріяли на будови в далеких країв Азії. Египтяни вибиралисъ за товаром в далекі краї середньої Африки і до Арабії, а фенікійці ще на 1000 літ перед Христом були головними купцями старинного ринку сьвіта; в Іспанії копали срібло, на берегах Англії цину, за кладали над берегами середземного кольонії і уживали письма, з якого рідтак повстала теперішна нашим азбука. Около 600 р. оплинули докола Африку, по ріках Франції і Рейну до плавали до північного моря, випливлялись на східні береги середземного моря, звідти привозили золото і иньші дорогоцінности, одним словом провадили сьвітову торговлю, яка була основою нинішнього розвою торговлі. За приміром фенікійців пішли і їх сусіди і знаємо, що Лідійці, що мешкали на західних берегах Малої Азії, вже в 7. стол. пер. Хр. мали власні золоті монети. В 6. стол. пер. Хр. визначну ролю в торговлі зачинають грати Греки. Тоді ціла Передня Азія і Египет твіорили одну перську державу, в якій будовано на допомогу торговлі дороги і мости і плекано ріжні східні рослини.

Осередком торговлі в тій державі був Вавилон а причи

нялись до цего в великій мірі жидівські капіталісти. Греки робили виправи на Чорне Море і до півн. Европи, звідки привозили і ввели як предмет торговлі збіже. вже в 5. стол. пер. Хр. пізнали вони відвічну торговельну дорогу проти Дніпрови, до Геленос (кабуть теперішний Київ) до Волхова фінського заливу ба навіть пускались Волгою до Високої Азії і кабуть над береги Тихого Океану, звідки привозили кожухи. По Дністрови виправлялись аж до Висли і "бурштинових" країв пруських. На заході торгували з Італією, де стрінулись з торговельним народом Етрусками з Францією. В4. стол. пер. Хр. находимо вже в Греції капіталістичні підприємства, в яких робучою силою були невільники.

Торговельними центрами були місця сьвятинь, де процвітали інституції подібні середновічним банкам. Гроші пожичали на дуже високі проценти, які неодного привели о цїле майно. Ощукання другого уважано за чесноту а зиск одного можливий лише при рівночасним поскодженю другого. Не дивниця отже що богом хоронителем купців був бог післанців і злодіїв. В Греції вже тоді находимо торговлю в великім і малім і торговельні спілки. По упадку Картаґіни повстає Рим , який відограв велику ролю в торговлі. Мірилим цїни були зразу

худоба, відтак золото. До розвою торговлі причинився ся голод не брак соли і збіжа, для того в місті відбувались стало торги. З виняйму державних доходів розвинув ся капіталізм і римські війни в 2. і 1. стол. пер. Хр. проведено головно в інтересі капіталістів. В краю вибудовано богато добрих доріг, купці римські виправлялись в далекі краї а за в слід ішло військо і поширювано границі держави.

Вандрівка народів зробила конець старинній культурі і спричинили упадок господарський европейського заходу.

Зростають банди розбійників, головно морських, які вилицювали до решти підупадаючу торговлю. В Европі повстають ріжні від себе культурні области : в зах. Европі романьско-германьска, на сході візантійско - словянська. Господарським осередком тодішного сьвіта був Царгород, який опано вував не лиш захід але й область арабську в Азії і Африці. В Царгороді з розвоєм культури, процвитав промисл і жива торговля, яка посередничила між західною Европою а арабською областію. Торговлею занимають ся головно Греки а по при них приходили що раз більше до значіння Сирийці і жиди, які перейняли від фенікійців звичаї і спосіб торговлі та задля ся своєї релігійної окремішности стали майже одинокими і подовженими посередниками між сходом і заходом.

І ще в 10. стол. до Хр. поняття " жид " а"купець " було т тожне. Дороги з Царгороду на захід вели головно через сл вянські землі, знаною нам грецькою дорогою по Дніпрові, к ди везли купці головно коріння і різні промислові вироби. Торговельними центрами був Київ, Новгород, Львів, Краків, Прага, Липськ, Гамбург, Лондин. Арабські походи на захід були причиною розвоєторговлі серед західних племен, гол но однак серед північних норманів. В Арабії промисл велик дорогоцінностий стояв на дуже високім степені. Арабські то вари розносили жиди по цілім тодішнім світі.

В західній Европі торговля розвивалась досить повол Доперва в 10. і 11. стол. з розвоєм окремого міського с ну в Німеччині і Італії починаєть ся живійший розвій тор говлі. Міщаньство захоплює в свої руки торговлю і ремесл від чужосторонніх купців, головно жидів. В містах творять ся ще окремі вулиці зі склепами.

При кінці 11. стол. від хрестоносних походів купці венецькі підірвали дотеперішне значіння Царгороду і всю тор говлю зі сходом перебрали в свої руки, а в слід за ними з ли й торговельні дороги східноевропейські. Купцями були тут переважно жиди і Льомбарди, які перевозили товари з сте до міста і продавали на ярмарках. Проти свобідної то

торгівлі чужинців почали організовуватись купці в певних кроях в спілки (братства) але до них почували і купці — чужинці та осіли в місці і так повставала з кочуючої торговлі, торгівля осіла.

У 11. стол. стрічаємо вже по всіх більших містах ярмарки головно під брамами міста. Підчас ярмарків відбувались храми (Мессе) , самі ярмарки були під охороною короля. Мірилом цін були срібні відтак золоті монети, а торгівлею кредой занимались окремі купці — банкіри, (зразу мандрівні з ярмарку на ярмарок) У 12. стол. виникають міста північної Італії векселі, а рівночасно депозитові банки. Попри Венецию визначне місце в торговлі занимають : Генуа зі своїм воєнним і човновим промислом та Флоренція, де процвітало банківництво.

аж до 15. стол. Італія занимала перше місце в сьвітовій торгівлі, розбогатіла і була взором для иньших держав. До 13. стол. купці возили свій товар з місця на місце. І доперва сильний розвій торговлі дав почин до будови складів творення торговельних спілок, видання торговельних кольоній т. зв. факторій, періодичних ярмарків і початок морського права. Монополь торговельний мали головно міста, які мали в тім взгляді також свої окремі права : вуличне, магазино

ло і мильне. Окремо від італійської торгівлі вирізняла від 12. — 17. стол. визначне становище в торгівлі на північних берегах Европи північно німецька " ганза ", яка об'єднувала в своїм союзі 90. міст від Голяндії до Ревеля в Нарві в Росії. Головними її торговельними центрами були Лондин, Берген, Бріга, відтак Антверпи і Нижний Новгород. В 14. стол. Португальці оплинули довкола Африки і привезли з Індій торговельні хорінки. Конкуренцію з Португальцями ведуть Голяндці, а їх міста Брюгес а Антверпи посередничать в торгівлі полудня з півночію. З опануванням Москалями Новгороду в р. 1478. упадає ганза і російська торгівля зі заходом зосереджується в Архангельську.

На початку нового віку сплигають дрібні самостійні досі території в великі держави. Росте фінансова потреба держави та приганяє добати про витворення додатніших же рел доходу в великих промислових і торговельних підприємствах. Туга за богатствами викликає що раз то новітехнічні удосконалення і винаходи (вітрильні кораблі, компас) Торговля охоплює собою цілий сьвіт. Заморські колонії стають жерелом великих прибутків для материної землі. Повстають великі спілки і торговельні доми. На місце виміни товару за товар приходять гроші і кредит. Середземне море пустіє

в арені господарського і політичного життя ставить береги атлантицького океану. —

В 16 і 17. стол. Іспанія нагромадивши велику скіль кість золота і срібла в Америці організувала морську торго влю і була першою державою сьвіта. Як монкурент Іспанії виступає в 17. стол. Голяндія , якої торговельна фльота мала понад 3/5 торг. кораблів цілої Европи. І на якийсь час очи Европи були звернені на Голяндію, але ані одно сто ліття не пройшло а вже Франція своїми далекосяглими фі нансовими реформами і організацією промислу, торговлі і фльоти бибивається на визначне місце. Та в короткім часі уступає з цего місця Францію Англія, яка по щасливих битвах розширювала кораз більше і більше свое панування над мо рем і заморськими кольоніями у всіх частях сьвіта. Перед війном англійська торговельна фльота числить 74% всеї торго вельної фльоти сьвіта а англійська мова стала сьвітовом торговельном мовом. В сьвітовій торговлі Англія має двох ко конкурентів, а це Спол. держави півн. Америки і Німеччину. Сполучені держави стали першою експортовою державою на збіжже, мясо а всякого рода ємаленьі, на них припадає 2/3 сьвітової продукції бавовни. Крім цего заняли одно з пе

рядних місцьв експорті нафти, тютюну, дерева, вугля і т. д. Перед війною і Німеччина заняла одно з перших місць в сьві товій торговлі. Б Потрафила зорганізувати величезний про мисл і торговлю, які не лише обслугували німецькі кольонії, але конкурували з англійським промислом навіть в самій Англії.

На протязі 19. стол. сьвітова торговля незвичайно зросла. До кольосальних розмірів зросла також продукція товарів, яка викликає вґріст, поширення і уліпшення транс порту.

Перше місце в сьвітовій торговлі займає збіже (пше ниця, жито, ячмінь, кукурудза) відтак бавовна, чай, кава, сирівці, вугля, дерево і т. д.

3. ФОРМИ І РОДИ ТОРГОВЛІ.

Слова торговля уживається в двонкім значінню Під торговлею в вушім значінню (гандель) розуміємо ви мінув той спосіб, що купець купить товар і має намір без великих змін продать його з метою зиску.

В ширшім значінню (феркер) розуміємо під торго влею і всяку иньшу працю, яка помагає тій виміні с стано вить стале заняття одиниці; на пр. купцем буде той, що куп с сирівці, зпрацьовує їх а відтак продає готовий товар,

хто виробляє товар для продажі другим, хто перевозить сам або дає перевозити товари (спедітор) , хто помагає купцеві (агент, комісіонар), хто помагає вимінї товарів, що уділяє кредит а вкінци торговлею буде також обезпечення на певну (дану) премію.

Торговельна наука занимається торговлею в ширшім значінню.

Загально дїлимо торговлю після предмету: на торговлю товарами а на торговлю вартісними паперами (векслями, грішми), яку називають також банковою торговлею.

Самаж торговля товарами дїлиться на кільканайцять родів: на пр торговля кольоніяльних товарів, торговля железом, торговля деревом торговлябіжутерією, торговля галянтерійними товарами торговля книжками (книгарні) і т. д.

торговля яка займається спроваджуванням товарів до краю зза кордону називається ввозом (імпорт). Ввіз є по части тому корисний, що через нього ми дістаємо такі товари яких в краю або за мало є або цілком бракує або без яких не можнаб виробляти домашних товарів. На пр . ми ввозимо бавовну, каву, какао, чай, полудневі овочі, коріння і т.д

Вивіз (експорт) занимається вивозомдомашних това

рів в чужі краї; він причиняється до удержування в русі домашної продукциї товарів ірічей. (Ми можемо вивозити в першій мірі богатства природи, як дерево, збіже, лен, худобу, нафту і т. д.)

Ріжниця в вартости (цінах)між загальним ввозом і загальним вивозом держави в певнім періоді часу називає ся, торговельним білянсом. Коли вивіз есть більший від во зу ,говоримо, що торгов. біляне активний, колиж противно ввіз перевисшає вивіз, маємо пасивнийторг. біляне.

Перевіз (трансіт) полягає в тім, що ми посередни чимо в торговлі між двома чужими народами а при цім чу жий товар перевозимо через нашу територію (державу). На пр. ми можемо перепроваджувати товар закуплений в Ч.С.Р. який проданий в Росії через українську теритірію . Всі ті три роди торговлі називаємо торгівлею заграничною.

Коли торгівля занимається вимінок товарів домашних в своїм краю, називаємо її внутрішною торговлею. Вона є тодіи значніша, коли даний край стоїть на вищому куль турному степени.

Як що який нарід (пр. Українці) позваляє, щоби чу жинці занималися ввозом заграничних товарів а також щоби вивозили домашні товари, говоримо, що нарід цей має на

сивну торговлю. Противно коли ввозом і вивозом товарів занимається власне купецьтво, говоримо, що нарід цей має активну торговлю. Вона передовсім поширяє знання даного народа.

Коли нарід ввозить чужі товари сам з країв, де були вироблені або сам вивозить власні товари до країв, де їх продаються, кажемо, що це пряма торговля, колиж при тім посередником буде який чужий нарід, маємо непряму торговлю (кава зі заморя до нас не приходить прямо, лише посередництвом фірм в котрімись пристані).

ГУРТОВА торговля (en gros) продає накуплені переважно від продуцентів або купців товари знова купцям і головно в великих скількостях, противно торговля в малім (en detail) купує товари в купців а продає в довільні скількости прямо консументови.

Значіння гуртової торговлі полягає в тім, що закупно і пересилка товарів в великих скількостях коштує дешевше. Знова продуцент при продажі великих скількостей дістає за плату нараз і далеко скорше, тому може капітал знова уживати сейчас на виріб нових товарів а тому через скору вимін ну товарів і капіталу тим скорше може зискати. Торговля

в малім є пожиточна, коли уможливляє, щоби товар можна все і всюди дістати. Туть однак треба уважати, щоби тих посередників, заки товар перейде від продуцента до рук консумента було як найменьше, щоби товар через перехід з рук до рук не дорожів. Завдання це поставили собі годові кооперативи, тому не диво, що дрібні купці так остро виступають против ідеї кооператив.

Осілою торговлею називаємо таку, при якій купець в сталій місцевости очікує на покупців.

Противна до ньої є вандрівна торговля, коли купець носить свої товари з одної місцевости до другої.

Під похатною торговлею розуміємо такий рід торговлі, де купець, ходячи від дому до дому, носить зі собою товари на продаж. При ній переважає тілесна праця над капіталом.

Коли купець торгує і бере на себе ризико, говоримо, що це торговля на власний рахунок. Зиск його полягає на
що
ріжниці між ціною, за яку купив а за яку продав

При комісовій торговлікупець купує і продає з припоручення третої особи. Купець, що займається такою торговлею, називається комісіонарем. Його зиск полягає в тім, що він числить, особі, яка дає йому припорученя т. зв.

комітентові належитість за свій труд при купні ев. продажі. Ця належитість називається провізією.

Відтак знаємо ще торговлю місцеву і позамісцеву, залежно від того чи купуючий і продаючий находяться в тій самій місцевости і товар перебитається з руки до руки, чи треба пересилати товар посередництвом третих осіб в инше місце і там передати.

Після того куди товари пересилаємо, ділимо торговлю на сухоземну чи континентальну, морську чи заморську а ка донаж чи прибережну морську торговлю вздож берегів моря.

Стрічаємося також з торговлею заміннов, коли міняємо т товар за товар не перечисляючи на гроші.

Після того де торгується товарами розріжнаємо торговлю вільну, ярмаркову, базарову, біржеву.

4

4. КУПЦІ И ІХ РОДИ.

Особи, які у власнім імені занимаються стало торговельними чинностями в цїлю заробкування, зн. торговаля з їх званнєм, називаємо купцями а ділимо їх на:

1. Купців у вузшім значінню слова,
2. Похатних купців,
3. Перекупців,
4. Крамарів,
5. Тандитників.

Купцем у вущім значіння слова називаємо такого, який торгує своїми товарами, не ограничуючись при цім ні на скількість, ні на місце накупу ні на місце збуту товарів Його склеп з товарами представляє значну вартість але він ограничується переважно на певний рід товарів, на пр. торгує галянтерійними товарами, желізними товарами, і т. д. і купцем у вущім значінню слова будемо називати такого, який занимається однок галузею торговлі.

Крамар купує звичайно свої товари від детайлістів в найблизшій більшій місцевости і продає їх в цїлком малих скількостях поодиноким консументам — найблизщим своїм сусїдам. Він торгує майже всілякими товарами а в його склепі найдемо пестру ріжноманітність. Звичайно осідає він в місцевостях з рідним населенем.

Похатний купець носить свій товар від дому до дому, шукаючи покупців на нього.

Перекупцем називаємо такого купця який збуває товар і в малім, в будці на отвертій площі. Перекупці обмежуються головно на перепрождаж споживчих средст.

Тандитник торгує уживани річами, які купує від приватних осіб, по уживали їх, або на публичних лїцитацїях

Капітал потрібний купцеві в його торговельній чинності
свим
називаємо оборотним капіталом, який в торговлі перева
жає над основним чи мертвім капіталом, який знова пере
важає над оборотовим в промислі. Часом купець розширяє
свое підприємство а в тій цілі закладає в ріжних місцях
такі самі підприємства, які відмінно від централі або
головного підприємства називаємо філіями.

Торговельне заняття є вільним зан звання і кождий,
що є спосібним розпоряджатисьсвоїм майном може закладати
ти і вести торговельне підприємство. Навіть чужинці
рівноправні з домашним населенням, як що їх держави не
кладуть перешкод в тім напрямі в своїх державах. При о
вореннє підприємства купець має повідомитипро це власти.
В повідомленю має подати свое назвиниште, вік, місце з
мешкання, державну приналежність дальше рід підприємства
та місцевість, в якій буде торгувати.

При деяких родах торговлі, як торговлі кольоніяльними тов
варами, коріннями і дрогуеріях вимагається свідоцтва спо
сібности і посьвідки відбутої блітної практики

В теперішним часах рідко вже стрінемонемо купця, який

виконуваввби сам всю працю. Звичайно він наймає собі до по мочіплатних працьовників, т. зв. торговельних помічників як прокурість, повновласник, подорожуючий, бухгальтер, ко респондебт, кассіер, продавач і т.д.

(Блище про права і обовязки купця, про права і обовязки помічників гляди виклади торговельного права.)

Початок торговельних спілок находимо ще в старінній Греції. Головною причиною творення спілок є передовсім брак капіталу для заложення чи поширення торговельного підприємства, брак фахових сил для ведення підприємства, родинні відносини а також певного рода обезпечення, щоби сам підприємець, в разі неуспіху, не отратив цілого маєт ку.

(Проформи і роди торгов. спілок гляди виклади торговель ного права).

В найновіших часах стрічаємо ся зі спеціяльним родом т.з. спілок, які закладається звичайно на огранічений час, щоби нормували взаїмну конкуренцію, або опанували певні галузи промислу, торговлі чи транспорт.

До тих ерг. зачислюємо

а/. Картелі : підприємства певої галузи промислу (а пр. фабрики господ. машин) роблять між собок умову що доодно

стайних цін чи условин продажі (о кредиті, опусті і т.д.) причім задержують всі зкартельовані підприємства повну самостійність. Щоби недопустити до надмірної скількости виробків, умавляються підприємства, що до контінґенту виробу, т.зн. розділяють між себе, скільки котпре з них має виробити даного товару. Щоби ощадити видатків при замовленях, розділяють між себе округи (районовання збуту) або утворять спільну централю продажі. Нераз також ого дяться на спеціялізацію вироби, т. зн. поодинокі підприємства ни зобовязуються виробляти лише означені предмети. Картелі є витвором найновіших часів. Великого значіння набрали вони в промислових европейских державах. (В Ч.С.Р. є великий картель желізний, пукровий і т.д.)

б/. Трусти :в цій формі спільництва злучені підприємства не мають цілком господарскої самостійности і всі ми підприємствами управляє спільна централя (трус т) а поодинокі одержують лише поділ зі зиску. Трусти розвинулись головно в Сполучених державах Америки (труст сталевий, нафтовий і т.д.)

в/ Рінги : (також корнери) : це форма спільництва біржевих головно спекулянтів, які скуповують всї засоби яко

гось товару (на пр. пшениці, бавовни і т.д.), щоби від так самовільно диктувати ціну товару.

г/. Синдікати (консорція, концерни): є то тимчасова спілка кількох фірм, в цїли переведення підпринять на більшу скалю, на пр. перейняття великої достави для держави, зконцентрования вироби в певній галузи промислу в той спосіб, що всї підприємства тої галузи злучиться в оден і т.п. Найчастійше говоримо про синдікати чи консорції банків.

5. ТОРГОВЕЛЬНІ ПОСЕРЕДНИКИ

Так як теперішний промисл не можна собі представити без поділу працї, так і в торговлі потрібно є посередників поміж самими купцями для успішнішого використання працї, часу, і видатків. Посередники ті, помагаючи купцям в їх працї, причиняються до розвою головно межи народньої торговлі, але не мало помічним є і для внутрішної.

Такими посередниками є :

1/. Агент, 2/. Комісіонар, 3/. Маклер, 4/. Спесітер.

Агент є самостійний купець, якій в більшій тїрговельній місцевости заступає одну або кілька фірм, а в їх імени і на їх рахунок заключає умови і торгує або тільки по

середничить. Велике значіння має агент в міжнародній, головнозаморській торговлі, де майже всї товари купуються і продаються посередництвом агентів. Але й у внутрішній торговлістрічаємо часто агента а деякі фабрики продають свої виробки лише посередництвом агентів.

Обсяг повно власти його залежить від умови: нераз може агент сам товар купити чи продати, нераз вишукує лише жерела накупу або покупця на товар та повідомить про це фірму, яку заступає. Фірма відтак або уповноважить його заключити контракт, або сама це зробить.

За свій труд дістає нагороду в формі т. зв. провізії, яка може ріжно висока: 2—5% з накупної чи продажної ціни. Часом фірма оплачує також для нього льокаль і иньші, головно канцелярійні видатки його, передовсім если в агента є взірці товарів фірми.

Агенти можуть своїм фірмам часом послужити і кредитом, або принимають хоч частинну запоруку за товар, який за дозволом фірми продали на борг; в цім випадку одержують еще окрему боргову провізію т.зв. делькредере.

Принимати гроші ци для заступаючої фірми сьміє агент лише в тім випадку, як має від ньої на це повновласть; то

му, хто платить гроші, має цею повновластею виказатись. Агент є важним посередником головно в торговлі товарами, позаяк своєю безперервною працею набуває основних відомостей про округ , який заступає, а головно про сольвентність своїх покупців.

Комісіонар є самостійний купець, що купує і продає товари як агент на чужий рахунок (на рахунок комітента) в своїм власнім імені. Є отже більше самостійним як агент. Одержує прикази, але переводить їх так, якби це продавав чи купував для себе.

Комітент не має нічого до діла з особами, з якими торгує комісіонар, комітент звичайно ані не знає у кого комісіонар для нього товар купив чи кому його товар продав; йому ручить за виконання приказів лише комісіонар.

Значіння комісіонара в торговлі лежить в тім, що він причиняється до улекшення дій збуту товарів; за його посередництвом може головно гросіст продавати чи купувати на кількох навіть далеких місцях. Через це посередництва комісіонарів ужинває в першій мірі промисл для накупу сирівців а продажі готових виробків. (В Ч.С.Р. в той спосіб

продається цукор, вугля, залізо і т.д. а комісіонарами бу вають переважно банки).

Комісіонар має право жадати від свого комітента за плачення всіх видатків, які він порпбив при переводженю приказу комітента (магазинове за товар і т.п.), обезпечу вати однак товар сьміє лише на виразний приказ комітента. Також продати на борг сьміє лише тоді, як комітент йому на це позволив; кюлиж однак продаж чи купно на борг є в місцевости комісіонара в звичаю, а комітент виразно не за боронив, може боргувати. За свій труд дістає провізію, ко ли продає на борг, ручить комітентові низа заплачення, а за це має права числити окрему боргову комісію т.зв. делькредере. Висота провізії залежить від умови.

Комітент дає приказ комісіонарові в двоякій спосіб : або комісіонар має накупити чи продати " найвигіднійше " і тоді полишає йому вільну руку, або лімітує йому, зн. обмежить ціну накупу чи продажи: " купіть не понад 25.30. продайте не нїд під 32.60 ."

По виконанню приказу комісіонар має свому комітенто ви складати рахунки. Має числити дійсну ціну, котру за проданий товар дістав або яку за куплений сам дав. Рахун ки, які складає

ки, які складає комітентові називаємо фактурами у власти вім значінню того слова, позаяк давнійше комісіонар на зивався фактором.

Накупить комісіонар товари для комітента, посилає йому фактуру (накупний рахунок), в якій вводить всі свої видатки і провізію. Коли комітент пішле комісіонареві то вар до продажі, на склад чи в консігнацію, посилає йому рівночасно консігнаційний рахунок, це є спис післання товарів з поданням ціни, чи евентуально дальших условин продажі.

Щоби пересьвідчити ся, чи може комітент зі зиском в дану місцевість післати товар на продаж, каже собі тамошному комісіонареві прислати правдоподібний рахунок т. зв. на "контофінто ", в якім подає всі видатки, відносячі до будучої посилки.

Звичайно взаїмні претенсії вирівнують оба, коли є в ста лих зносинах зі собою, біжучим рахунком (контокорентом) в противнім случаю вирівнуються по переведеню поодинокох припоручень.

Комісіонар, будучи добре обзнакомленим з місцевими відносинами на торзі, причиняється до того, шо комітент

може після цего управильнювати продаж чи накуп товарів. Звичайно комісіонар буває капіталево сильнішний як агент і може комітентови дати кредит при накупі товарів а завдаток при комісійній продажі.

Найважнійшу ролю відіграє посередництво комісіонара при вивозі за кордон, головно однак за море і в більших торговельних цетрах стрічаємо ся з комісіонарами, які занимаються або торговлею певного рода товарів (кава, бавовна іт.д.) або таких, що торгують тільки з означеними країнами (східна Азія, полудн. Америка іт.д.).

Маклер (також сензаль) Підчас коли агент і комісіонар посередничить на далеку віддаль, маклерпосередничить в торговлі на місці.

Закон о біржах а маклерах знає лише урядових маклерів, заприсяжених, які мають посередничити між контрагентами в купні- продажі на біржі а також поза біржою вміс цевости де є біржа, если їх потрібно.

Маклер дістає припорученння і після цього або пропонує товар на продаж або попитує за товаром і умовляється що до цін; не сьміє однак без виразного припорученння купити чи продати товар чи цінні папери, навіть не сьміє приня

ти гроші за продані річи, хиба, що сам додає товар. При поручення має виповняти особисто, совісно а несторонньо, не сьміє бути и спільником ні урядником котрої фірми, ані сам не сьміє бути купцем.

За своє посередництво дістає нагороду т.зв. куртаж, по половині від обох стірін; висоту куртажу становить краєвий уряд політичний. Мусить вести підручну книжку, до якої записує всі свої посередництва а також денник, в якім кождого дня записує посередництва одні по других. По заключенню торгу між сторонами, видає кінцеву ноту, в якій они свідчить своїм підписом і сторонам дає звичайно підписати, що умова заключена.

Крім заприсяжених маклерів урядових, можуть посередничити також приватні маклери (у нас т.зв. чибарішники) які за приватно умовлену нагороду посередничать в купні і продажі, лише поза біржою.

Спедітер. Коли купець замовить товари з далекої місцевости чи вкінці зза моря, або продасть товар в далеку місцевість, не обійдеться транспорт товарів без помочи посередника, якого сталим заняттям є пересилання товарів; посередником цим є спедітер. Він визнається в при

пгсах тарифних і цлових, знає найліпші полученння на желі
зницях і на инній воді, часом _головнопосилки за море —
опаковує сам, пересилає і старається про завагонованнія
чи наложэнія на корабель, вистаraється о потрібні доку
менти, евитуально обезпечує (асекурація) товари, посеред
ництвом инъших спедітерів дбає про перекладанння товарів,
одним словом боронить з купецькою печливістю інтересів
свого комітента, т.є. того, що йому дав приказ.
За свій труд числить передовсім всі видатки, які сам за
платив а крім цего як нагороду за виконанння припорученння
рахує т.зв. свиній спедітерську провізію. Дальше може ще
зискать і в той спосіб, що кілька посилок меньших лучить
в одну вагонову, за яку желізниця числить (меньше) таньше
а він своїм комітентам рахує в тійвисоті, що коштувалаб
одна посилка; відтак желізниці платять т ак , що посилають
много посилок опусти т.зв. рефакції і в цего має зиск. В
той спосіб можее часом і таньше числити за пересилки, як
це мігби зробити той, що визнається на тарифах.

Ручить за шкоди, які повсталиб з його недбалости.

Доки неотримає вирівнається рахунку не мусить видати пос
силки, бо за всі свої видатки і провізію має застав

ме право над посилкою, яку пересилав.Спедітер мусить мати великий досьвід і добре визнаватись в відносинах. В великих приставах має свої магазини і заступає все курацийні підприємства, часом і банкові віддїли, нераз сам ще і комісіонарем бував і віддає великі услуги головно загранічній торговлі.

4. ЗАГАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГОВЛІ.

1/. Міри і ваги.

Скількість товару можемо означити в троякий спосіб:

а/. на штуки,пари (дві штуки)тузіни(12. штук), гроси (12. тузінів= 144 штуки), коли торгуємо тав. коротки ми товарами (дрібне начиння і т.д.) галянтерійними і т.д. Рукавиці продається на пари, в великім не тузі ни, пера, олівці, ручки, і т.д. на гроси, яйці на ко пи, в великім на скрині.

б/. після міри довжини,поверхні, або міри обему.Сукна і матерії продається на метри, скіру,.бляху, скло, ди вани, після вимірю довжини і ширини, дерево після мі ри обему; дутої міри уживаеться при течах, часом і при збіжу (однак тепер збіжем торгується переважно на вагу).

в/. найчастійше уживається в торговлі означування смілЬ

кости товару після вагиМіри і ваги уживані в торговлі муаять бути цеховані (урядово означені) урядом і в певних періодах муситься знова цехування обновлятн, в противнім случаю підлягається карі.

В Европі маємо чотири системи мір і ваг: метричний, руський, англійський і турецький.

Найважнійшим системом є метричний, який походить з часів великої французької революції і задля своєї практичности принявся в цілій Европі з виїмком б. Росії і Англії та в богатьох державах американських. Основою його є міра довжини — метер т.є десятимілїонова часть земского рівника. Уживається звичайно таких одиниць міри довжини: ит =10.000 м., км.= 1000.м, дм. = 0·1м, цм=0·01м, мм= 0·001м.

Міра поверхні(квадратовий метер =$м^2$ =100$дм^2$, 1 гектар = 100 арів(а), 1а= 1А = 100$м^2$) є міра довжини до другої степени (до квадрату).

Міра обєму;одиниця 1$м^3$; кістка, якої кождий бік має 1м. (скорочення $м^3$, $дм^3$, $цм^3$, $мм^3$) а уживаємо до мірення простору; колиж уживаємо т.зв. дутої міри, маємо окреме означення , основом є літр (1л.=1$дм^3$);1л.=10 децилі

трів (дл), 1дл = 10 центилітрів (цл), 1цл =10 мілілі трів (мл), 100л =1 гектолітер (гл).

Одиницею ваги є грам (г);

1 метрична тона (т) = 10 метричних сотнарів( )

1 = 100 кільограмів (кг)
1кг=100 декаграмів (дкг) =1000г
1г = 10 дециграмів (дг)
1дг = 10 центиграмів (цг)
1цг = 10 міліграмів (мг)

Для важення дорогих металів уживається т. зв. метрично го карату (=200мг), скорочення мк.

Руський систем мір і ваг має бути заміненний метричним і але досі ще уживається.

Міра довжини: аршин = 71°12 цм,
верства =1066°8м (15 верстов = 16км)
сяжень = 3 аршини =2°134м,
1аршин = 16вершків =28дюймів =71°12цм
1вершок =4°445 цм
1сяжень = 7стіп (футів)
1стопа = 12пальців (дюймів) = 30°48цм
1палець = 10ліній = 2°54цм
1лінія = 10точтк = 2°54мм

Дута міра: на збіжє:1 четверть = 8четвериків по 8гарнців = 209°9літру (звичайно 10 четвертей = 21 гектолітрів) на течі: 1 ведро = 10 кружок = 12°3л. = 40ведрів =1 бочка = 4°92 гектолітрів.

Вага: Одиницею є 1 руський фунт (означується часто: ч.) =96 золотників по 96 доль =

Вищою одиницею є 1 руська тона = 6 берківців по 10 пудів по 40 фунтів; 1 пуд = 16'38кг.

2/. Гроші а валюта .

Давно важилось при вимінні дорогий металь, як кождий инший товар, при чім треба було переконуватись чи не ма в нім домішків. Грошевою одиницею, в якій означувано ціну товару, була означена вага металю: талант, драхма, лібра, марка і т.д. Відтак починається умивати вже зважені кусники металю, на яких була визначена вага і чистота знаками, але так означеним грошам можна було довіряти лиш тоді, як їх провірила сама держава. Тому то вже від давна держава зберігала право вибивати гроші в своїх монетарних (т.зв. грошеві регали). Кусники металю вимивані в монетарні в означеній вазі і виді називаються монетами. Найперше стрічаємося з ними в Вавильонії і Греції. Вибивання мобет відбувається в той спосіб, що до дорогого металю додається певну скількість тяньшого металю, щоби осягнути більшу твердість і величину монети; ця міщанина називається алі яжом , а найчастійше стрічаємося з аліяжом 900 : 1000, зн. на 1000 частей аліяжу припадає 900

зн. на 1000 частей аліяжу припадає 900 частей дорогого металю.

Форма монет є звичайно округла, часом 8-грання пластинка; на передній стороні буває вибита відбитка голови держави, або який алегоричний знак, на задній стороні знова державний герб. Крім цего є й на монетах написи з титулом володаря чи з назвою держави, відтак вартість монети.

Монети ділимо на 1. законодайні, т.зн. такі, які кождий мусить при плаченю приняти, а вони є законним платничим средством. Вони є знова або курайтні, чи обігові, вибиваються з металю, який держава установила як основу валюти; вони мають повну вартість дорогого металю і колиб ми таку монету розтопили, буде дорогий металь мати таку саму вартість (змаленкою відхилкою), як мала монета в обігу. Тому курайтні монети може собі дати вибити в державній монетарні й приватна особа (за заплату) а мусить їх кождий приймати в необмеженій скільности; вони є властивою валютою держави.

Дрібні чи здавкові монети дає держава вибивати на свій рахунок в обмеженій скількости відповідно до числа на

селення. Бувають вони з таньшого металю або і зовсім таного (желізні) ;їх вкутрішна вартість (зн. дійсна вартість) є далеко меньша як номінальна, за котру їх кождий мусить принимати, (але лиш до певної скільки сти). Вони служать як доповнення властивої валюти, головно для дрібних виплат.

2/. Незамінні чи торго вельні монети вибивається передо всім для заграничної торговлі; вони не є законним средством заплати іне мають номінальної вартости (на пр. дукати а срібні таляри левантські,які вивозили з б. Австрії до Азії і Египту).

Після того з якого металю є курантні монети, рознимирі жняємо :

а/. звичайну (поєдинчу, просту) валюту золоту чи срібну, відповідно до того чи курантні монети бється лише зі золота чи лиш зі срібла.

б/. подвійну валюту,коли є курантні монети і зі золота і зі срібла; коли не вільно приватним особам давати собі вибивати з того чи другогометалю монети, кажемо, що ця валюта є неповна ,чи т.зв. кульява.

При подвійній валюті мусить бути встановлене відношенне

т.зв. реляція між вартостями обох металів.

Паперові сурогати грошей і паперова валюта. Монети з металю не виспарчилибидля вирівнування всіх заплат, а залежно від розвою торговлі і промислу не все рівна скільки кість грошей потрібна в обіг і тому видається банкноти; на них держава обіцяє, що властителеві банкноту на предложення виплатить металеву монету в рівновартній висоті. Мусить отже мати під рукою дорогі металі в відповідній скількости, т.зв. металеву резерву. Велику скількість банкнотів можна заплатити також иньшими активами: векслями, цінними паперами і т.д. — т.зв. банковою резервою.

Банкноти з доброю запорукою, які можна коли будь виміняти за металеві монети, є вигіднійші, головно при більших заплатах і тому кождий радо їх принимає. Нераз видає держава сурогати металевих монет в формі державних білетів, які можна виміняти за металеву монету, або є незамінні, коли держава на них не обіцяє цего; однак державні каси мусять приниматц їх при плаченню належитостей і податків. Щоби незамінні державні білети удержати в обігу і поза заплатами до державних кня

нас, держава дає їм примусовий обіг, т.зн. оголосить їх законним платничим средством. В той спосіб стають ся паперовими грішми а тоді кажемо, що держава має паперову валюту. Коли попри банкноти є незаміннi держ. білети в обігу держава дає примусовий обіг і банкнотам і вони стають так паперовими грішми.

Паперова валюта не все має добрі наслідки для господарських відносин в державі. Коли видано богато їх, металеві монети стають звичайним товаром; коли хто потребує металевих грошей, мусить чи приватною дорогою чи по банках купувати їх, а коли зменьшить ни ся державний кредит, мусить доплачуватися паперовими грішми нераз і велику надвишку т.зв. ажіо (на пр. за 1 золоту 10.корону треба 80. кор. паперових, що є 700% ажіо). Ажіо є міриломъ як зменьшилась вартість паперових грошей; коли вартість паперових грошей упадає, підносяться цінки і на стає т.зв. доріжня. Але в більшій ще мірі має це вплив на заграничну торговлю: експортер, що дістане за вивезений товар заплату в чужій добрій валюті, зискає о ни стільки більше, о скільки низше впаде вартість папіро

вих вдома; може отже тим ліпше конкурувати за кордоном. Коли ж однак магло підвищиться вартість домашної валюти, може потерпіти і значні страти. Низька вартість домашної паперової валюти унеможливляє тому, хто є відказаний на довіз сирівців зза кордону, закупно їх і радше — рад мусить не виробляти нічого. Як що даній державі з низкою папер. валютою не вистарчають власні плоди на вижывлення населення, загрожує низька вартість грошей вижывленню населення.

Кілько є держав на сьвіті, стільки є й валют, бо кожда держава має власну валюту.

3/. КРЕДИТ.

Купець не все дістає від своїх покупців за проданий товар грошей в готівці. Часто дивний сильнійший купець мусить їм кредитувати, зн. давати в борг і вдоволитися обіцянкою, що дістане заплату пізнійше. Тому однак, що й він сам мусить накупити товари звичайно на кілька місяців скорше як продасть їх, мусить також вишукувати для себе віиртеля. Він може дістати кредит або від своїх додавців (зн. гуртівень), від яких побирає товари, або від банку.

Отже маємо в торговлі двоякого рода кредит:

а/. Купно і продаж на кердит; продаючий дає товар і ста є віритедем,купуючий бере товар і має платити пізнійше, стає довжником;

б/. позичка;довжник пожичає гроші і обіцяє,що в означе ний час з відсотками чи без них поверне їх.

Кредит може бути :

1/. особовий, коли віритель вдоволяється письменною чи устною обіцянкою довжника, ев. ще й ручителів його.

2/. річевий,если віритель дістає у за пожичкучені гроші якесь річеннє забезпеченя, а після того чим довжник за безпечує свій довг, розріжняємо дальше

а/. льомбардний кредит чи ручна застава, коли довжник за ставляє вірителеві рухомі річи, які цей перебирає в свое розпорядженя,

б/. гіпотечний кредит,если довжник заставляє свої неру хомости,. Заставне право над ними набуде віритель по за писі свого права до земедьних книг.

Земельні книги провадить окружний суд;вони є публичні і кождому вільно до них подивитися і зробити собі витяг.

До них записується и парцеліпісля катастральних чисел, т.е чисел , якими означені в катастральній мапі, будинки записується після описових чисел.

Кожда нерухомість самостійно записана творить т.зв. гіпотечне тіло,яке має в земельних книгах свій виказ.

Виказ творить :

А. Карта сути (субстанції) маєтку в якій записано хто є властителем нерухомости і на основі якого права (чи купив, чи одідичив і т.д.)

Б. Карта тягарів, де записані всі тяґарі, що обтяжують нерухомість.

И Торговельний кредит є звичайно особовий, однак часто підписується вексель а несолідний лідзий мусить давати заставу.

Після того як довго має тревати кредит, ділимо його на коротко — а довго речинцевий. Кредит в торговлі буває переважно коротко речинцевий, товар купується на кілька місяців на борг (до 3 міс.), вексель підписується аж до 6 місяців а гіпотечний є переважно довгоречинцевий (до кількох літ) і сплачується річно чи піврічно. Кредит є помічний в торговлі як і в промислі, але не

можна виключно на кредиті будувати підприємство, бо під час господарських потрясень (порух) можна стратити весь маєток. Не сьміється таком легкодушно кредутувати, бо це веде часто до непотрібного марнованння грона.

7/. ОРГАНІЗАЦІЯ ТРАНСПОРТУ

Теперішний розвій господарського устрою поступив так вперед, що для порозуміння між собою на дальшу відділь не треба йти пішком чи то особисто чи посилати післань ця, як це давно бувало. Тепер порозумівартись можна й на дальшу відділь письменно листами чи телеграмами, які розсилає пошта чи навіть устно з одної місцевости в дру гу при помочи телефону.

Пошту має всюди в своїх руках держава. Для розсилки ли стів, пакунків чи грошевих посилок уживається залізниць. Поштами управляє міністерство пошт і телеграфів. В об сяг ділання пошт належить: пересилання всякого рода ли стів, пакунків вазі до 20 кг., посередництво в прини манню і виплачуванню грошей, розсилання часописей і при нимання передплат на них, приймання грошей на ощадничі книжки (т.зв. поштова щадниця), остемпльовування век слів, торгов. книг, рахунків і т.д.

За листову посилку пошта ручить лише тоді, коли записа на (рекомендована) і за таку в разі страти заплатить 50 корон; таку саму суму заплатить за страчену посил ку листову пересилку за "посліплатою ".

За громові листи і пакунки платить пошта найвище загаль ну ціну, яку посилка мала в місці а часі надавання, ні коли більшу однак чим подану ціну. За пропавші цінні п папери виплатить ся курсову вартість.

Коли ціна була подана за високо в цілю підступу, то ви платить ш пошта нічого.

Коли не подано ціни при пакунку, виплачує пошта вста новлені ціни : 5кор. за кождий кг.(до 3кг. 15кор., від 3 — 5 кг. 25 кор.) Такуж саму нагороду платить і при пакунках за " посліплатою "

При грошевих переказах ручить за принятуї суму.

Корумпить пошта: если шкода повстала через це, що надак чий не придержувався поштових приписів, если предмет п ушкодився через його природну якість, коли шкода пов стала наслідком вищої сили, яку людська сила не могла б відвернути, відтак не ручить за предмети, які несьмі ється посилати поштом (вибухові матеріяли іт.п.) а по

дано їх під иньшою назвою.

Право домагатися нагороди за ушкоджені грошеві листи і пакунки заникає, коли адресат прийме посилку без заки ду, тому коли є сумнів, що посилка ушкоджена, треба перед переняттям дати посилку урядово оглянути о скільки вже сама пошта цего не зробила.

Як то адресат приняв посилку і доперва потім побачив, що є ушкоджена, мусить сейчас, найдальше слідуючого дня (як пошти нема в місци — другого дня) жадати поштовий уряд, щоби переконався о стані посилки; але потім мусить сам доказати, що шкода, сталася підчас пересилки поштою.

У всіх случаях треба нагороду за шкоду домагатися реклямацією до 6 місяців.

Телеграф є заряджения про пересилання в скорім часі вісток при помочи електричної іскри, яка перебігає або є висилана і ловлена спеціальними станціями про безпотний телеграф (радіо- станції)

Як пошту так і телеграф має в своїх руках держава.

До заморя пересилають телеграми кабелові спілки; туть є незвичайно високі оплати і тому звичайно уживається скоро

чень при помочі т.зв. телєграфічних кодів.

І телєфон, який служить для устних порузумінь і на дальшу віддаль, є державним монополем. Телєфон можна за оплату зарядити собі і в приватнім помешканню; в більших містах по вулицях бувають і публичні телєфонічні будки, яких вільно за означену оплату уживати кождому.

ПЕРЕВІЗ ТОВАРІВ.

Пошта має більше значіння лише для порузумінь між приватними особами і для торговлі в малім. Перевіз товарів на возах тепер відбувається лише на коротку віддаль, головно зі складів на станцію і на відворот, а в сьвітовій торговлі має велике значіння при перевозі товарів залізниця і кораблі.

Будуванням і удержуванням залізниць займається сама держава, а крім цего за її дозволом акційні спілки, але і тоді держава має нагляд над приватними залізницями. За ряд має міністерство залізниць а йому підчинені дирекції залізниць.

Залізниця займається перевозом осіб в мішаних, особових, поспішних і експресних поїздах в трох клясах, пакунків подорожніх, які можна надати до 15 хвилин перед відходом

поїзду, товари і живі звірята, про то окремі приписи. Не вільно перевозити железницею річей, які є застережені пошті а відтак вибухові і запальні предмети. Предмети недостаточно опаковані або цілком без опакования може железниця відкинути, хиба що приписи позволять на це а в такім разі надаючий має в набірнім листі це зазначити.

Набірний лист: надаючий передає на станції посилку з виповненим набірним листом; за правдивість написаного в ній надаючий железниці ручить. Як що посилка в порядку а набірний лист належно виповнений, железниця приймає посилку для перевозу а на знак заключеня умови, прибє на набірний лист свою печатку.

Посилка може бути переслана:

1/. як експресна (лише в перевозі в нутрі держави); тут подібно поступається як з подпрожними пакунками;

2/. як поспішна посилка, перевіз на прискорених товарових поїздах, особових, або на окремий приказ поспішних. Набірний лист в тім случаю на горі і на долині червоний пасок;

3/. як товарова посилка; перевозиться її товаровим поїздом.

Посилки товарові діляться на: штукові, піввагонові, та вагонові; після цего і залежно від клясифікації товару в тарифах платиться перевізне.

Поки залізниця не видасть адресатові набірного листа, надаючий має право розпоряджати посилкою. Може зарядити щоби залізниця вернула йому товар, щоби задержала на котрійсь станції, щоби було післано куди иньше або видано кому іншому. Такі припорученння подаються на стайції надання на окремім формулярі; як що видано було дублікат набірного листу, має надаючий цей приказ зазначити в ній залізниця це припорученння має виповнити.

Адресат має відібрати товар потім, як залізниця повідомила його, що товар прийшов; товар мається перебирати в приписанім часі, бо в противнім случаю мусить платити магазинове чи оплату за віз. Як що адресат по товар не голосить ся, має залізниця повідомити про це надавця, щоби цей дав приказ, як має залізниця поступити. Коли надавець на час не надішле приказу, залізниця зложить товар в магазинах і повідомить про це надавця.

По 4 тижнях , в часом і скорше, як цего вимагають відно сини, може желізниця без всяких формальностей продати товар. Про задуману продаж як і про її виконання має желізниця повідомити як надавця товару так і адресата. Коли адресат перебирає посилку, може домагатись, шоби штуки перечислити і зважити; як найдено все в порядку, кошта важення має адресат желізниці покрити.

Ствердження страти, убутку чи пошкодження товару має перевести желізниця або з власної
~~неши диспонента посилки~~ ініціятиви або на приторучення диспонента посилки. Стан товарів мається ствердити протоколярно в присутности безсторонних сьвідків, евентуально знавця. Рівночасно треба ствердити висоту шкоди, і по можності також коли і через що настала шкода.

Желізниця ручить за всі шкоди, яких допустаться на посилці желізничники або особи, яких уживає при перевозі. Крім цего ручить в загалі за шкоду , яка постигла властителя товарустратою, убутком, чи ушкодженням від хвилі, коли посилка була передана для перевозу до видачі.

Не ручить желізниця: 1/.як що шкода повстала з вини диспонента товару, 2/ його приказу, до якого вона не дала причини, 3/ через вищу силу, 4/ через неочевидні зверха хи

ня опакования, або 5/ через природну якість товару (внутрішне зіпсуття, випарування, пересихування); в цих случаях мусить однак доказатись, що шкода повстала через одну з цих причин.

В деяких случаях (пересилка на відкритих возах, посилка без опакования або з недостаточним опакованням, коли на давець сам накладав посилку або одресат сам вивантажував, при товарах, що легко ломлять ся, ржавіють, висихають, при пересиланню живих звірят і при посилках, при яких має бути провідник)желізниця ручить лиш тоді, як властитель посилки самопереведе доказ, що шкоду не завинила желізниця, желізничники або особи , яких уживала при перевозі; доки не докаже, припускається, що шкода повстала через ті небезпеки.

При товарі, який при перевозі стратитьни на вазі природним висиханням і т.п., може властитель домагатися відшкодования аж тоді, як убиток переступає 2% при течах а деяких сухих товарах, 1% при иньших сухих товарах.

За стрячений товар мусить желізниця заплатити загальну торговельну ціну, яку товар мав в тім місці а часі, де і коли товар передано до перевозу, і дальші кошти.

За пошкоджений товар заплатить різницю, о яку зменьшилась ціна товару.

Инше відшкодования дістається лише тоді, як зазначив свій інтерес на доставленнім, за що платить ся окремо.

В нормальних часах мусить желізниця додержувати точно речинця достави, як це встановляє желізничний регулямін. За спізнену доставу не ручить тоді, як до того не дала причини або не могла нічого вдіяти.

Повне відшкодованнія(ев. і минувший зиск) має дати желізниця тоді, як спричинила шкоду умисно або грубою недбалостю.

Реклямувати відшкодованнія може той, хто має право диспонувати посилком. Відшкодования за стрічену (згублену) посилку можна реклямувати аж до 30 днів по тім, як минув речинець достави; за убуток, пошкодженнія а недодержаннія речинця достави можна реклямувати сейчас по ствердженю. Реклямації подається на станції, яка посилку приняла, або котра послідна перебрала, на тій, на якої шляху настала шкода чи страта. При цім треба долучити посьвідку о вартості товару, на пр. фактуру, а если реклямує адресат, та-

кож набірний лист. Желізниця має полагодити рекламацію письменно. Коли пошкоджений не вдоволяється, має право жалувати до суду найдальше до 1 року від передання посилки ев. від кінця речинця достави.

Властитель товару не може домагатись відшкодовання, як подав на желізницю під хибною назвою предмети, якихне можна желізницею перевозити. Не може також домагатися відшкодовання адресат, як заплатив перевізне а як перебрав посилку, недавши наперед ствердити убуток чи ушкодження. Як по ушкодження не видко було а еврка, але спостерігає на місці по ствердженню ушкодження письменно, доніс про найдальше до тижня по переняттю посилки, може рекламувати відшкодування, але мусить доказати, що не сталося під час перевозу. Надавець має перевізне за посилку заплатити, если посилається товар, що скоро нищиться або коли його ціна не покривав цілком певно перевізне. Инші посилки може відслати неоплачені.

Перевізне вимірюється в виголошених тарифах; тарифи приватних желізниць мусить потвердити держава. Також виголошені, які желізниці в деяких случаях уділює (т. зв. гефакції), мусять бути оголошені і бути кождому приступні,

хто сповнить услівя.

ЗОСЕРЕДЖУВАННЯ КУПЦІВ І ТОВАРІВ.

Великі фірми мають власні склади своїх виробків або при фабриках або в торговельних центрах, щоби могли відти по лагоджувати вний замовлення. Головно експортові фірми за кладають такі склади своїхв виробків у важних чужих міс цевостях, звідки мають навязувати і удержувати зносини з покупцями тої країни. Такими складами заряджують або їх власні органи, або фірма передає ведення складу аген тові, нераз має такий склад і в комісіонара. З ріжних при чин властителі укладають свої товари тимчасово в чужих складах: у спедітерів, в банкових складах, чи вкінці в складах, які є самостійними підприємствами(головно в ве ликих пристанях). Такі склади є відтак або публичні, які мають право видавати цінні папери (т.зв. варранти) на з зложені в них товари, або приватні, які цеґо права не мають.

Найстаршим організованим зосеруджуванням купуючих і про даючих є ярмарки чи торги, які повстали ще в середних віках. Колись були вони важним чинником і майже одиноком

нагодою, щоби домашні купці й консументи могли закупити потрібні товари, однак тепер через уліпшення трасно р тових средств а в наслідок розвиненої організації торго рлі, майже стратили свое значіння.

Розріжняємо ярмарки тижневі і річні.

Тижневі торги служать головно для прямих зносинмів між сільськими продуцентамх ріжничих продуктів а міських консументами. Давнійше на них торговано і збіжем, насінням, яйцями, товщами і т.п., але нині перебирають це в свої руки господарські кооперативи. В великих містах тижневі торги заникли з гигієнічних причин а уряджено криті торгові салі, де ці продукти продають сталі продавачі (перекупці) в найманих будках.

Річні ярмарки відбуваються кілька разів до року. На них продають побіч місцевих купців і ремісників т.зв. торговці чи фіранти товари сумнівної якости /"ярмарко ві товари"/ а стараються збувати їх принадними прихвалюваннями і привабливанням покупців. Ярмарки мають значіння головно в околицях, де нема достаточного транспорту.

В деяких місцевостях ввійшло в звичай, що нагромаджені товари продаються періодично (час від часу) т.зв.

авкціях, т. зн. товар розділений на більші иниш партії /льоси/ продається публичною ліцітацією. Найвизначній ші авкції в Европі є в Амстердамі і Роттердамі /Голян дія/ на каву і иньші кольоніяльні продукти, в Льондоні Гамбурзі і т.д. В більших торговельних осередках з річ них ярмарків повстали великі ярмарки, треваючи часом і к кількатижнів. Найновіших часах торгується на них піскя пробок /взірців/ , на пр. в Празі два рази до року є та кі взірцеві великі торги. Великого значіння був такий я ярмарок В Нижнєм Новгороді /Россія/, тепер має значіння липський великий ярмарок.

На біржах осереджується попит і подача товарів /пропо зіція/ в евликім. Під біржою розуміємо правильні схо дини купців в цілі
движкувції міддан заключення умов купна і продажі, як також час і місце, коли і де відбуваються сходини.

Особи, які сходять ся на біржі мають добрий перегляд про загальний стан ринку, тому й ціни, які творяться там, мають велике значіння про розвій цін і поза біржою.

На біржах торгується тільки взірцями товарів, тому мож на продати товар в далекої місцевости або навіть ще не

готовий.

Предметами торговлі на біржі можуть бути лише такі річи, які можна застąпити, без шкоди для одної чи другої сторони, такою самою скількостю товару того самого рода і якости. Такими товарами є головно річи гро мадного виробництва, як рільничого /земельні плоди/, гірничого / вугля, металі/, так і промислового / мука, цукор, нафта і т.п./

Для скорого полагоджування торговельних умов на біржі, , окремі приписи /т.зв. узанції чи звичаї/, які власнос сти мають мати товари, якими на ній торгується.

Після якими торгується на біржах, розділяємо:

а/. товарові біржі, б/. біржі на цінні папери /ефекто ві, грошеві/.

Для сьвітової торговлі мають значіння як грошеві біржі найважійших держав /в Н. Йорку, Льондоні і т.д./ так і товарові біржі а головно спеціяльні біржі на поодинок ні товари /в Н. Йорку а Льондоні/.

Біржі закладаються на европейським континенті лише за дозволом влади; управляють ними вибрані радя під на глядом державного комісаря.

На біржі є члени і учасники біржі ;членом може бути ли

ме той, хто вже якийсь час учащав на біржу. Жінки мають приступ на товарову біржу /на грошеву вступ для них заборонений/. Учасники біржі платять певну суму грошей за припущення на біржу.

Головні сходини на біржах відбуваються в полудне. Умови можна заключати або прямо або посередництвом маклерів, які мають посередничити в купні і продажі предметів, які на тій біржі урядово припущені /котовані/.

Найважнійшою функцією біржи є становлення біржових цін чи курсів. Становить їх біржева рада по вислуханню маклерів, за які ціни вони переводили купно чи продаж того дня. Курси вписуються до курсового листка і оголошуються в часописях.

8/. ТОРГОВЛЯ ТОВАРАМИ.

Товаром у вушім слова значінню називаємі кожду рухому річ, яка може служити для успокоєння людських потреб, має це вартість і є предметом торговлі.

Проте є товарами сирівці, т.є неспрацьовані продукти/головно рільничі і лісові/ як також півфабрикати і готові виробки промислові. Поділом праці повстало богато родів торговлі товарами, головно по великих містах, де такий поділ /спеціялізація/ є вигідний, підчас коли в мень

ших місцевостях купці тіргують майже всякими товарами. Коли зберемо разом посвоячені галузи до більших груп, можемо дістати такі відділи торгівлі: 1/ торговля звіряти ми і деякими виробками з них /кіньми, безрогами/мясом, товщем, кістьми і т.д./ ,2/ рільничими продуктами /яйцями, маслом, віском і т.д./ 3/ опалом / деревом, вуглям, торфом/, 4/ будівлями ми матеріялими / цеглами, вапном, цементом/, 5/ метялами і металевыми товарами, 6/ товарами кольоніяльними, 7/ напоями, 8/ скірами, 9/ вовною, бавовною, а стриженими і модними товарами / сукна, матерії/ 10/ дрібними /короткими / товарами /ґузиками, спряжками, дрібним кухонним начинням і т.д./ 11/ папером і шкільними потребами, 12/ ґалєнтерійними товарами /імітаціями клейнотів, дрібничками зі шкла, порцеляну, дерева і т.д/ 13/ меблями, 14/ тандитою / зн. старими меблями, одягами, і т.п. В торговлі товарами є важний поділ на гуртівні /в великім) а торговлю в малім; /ріжниці між обома родами подано вже на иньшим місці/.

1. Замовлення, купно і продаж товару.

Коли купець хоче замовити для себе товар, мусить брати в увагу передовсім це, де може найдешевше і найвигідніше купити; хто хоче продавати, мусить шукати такого міс

ця, де міґби найдорожче продати. Такі вичислювання нази ваємо калькуляцією, а опираються вони на знанні торговельних звичаїв, які відносяться до цін, опусту /рабату/, коштів, видатків, а вкінці якости товару.

Ціну товарів означуємо: за штуку, за тузін, за копу, або за одиницю міри /довжини, поверхні, обєму/, чи вкінці за одиницю ваги; в цім послідним случаю розуміється одиниця чистої ваги /т.зв. нетто/

Чисту вагу найдемо, як від грубої ваги т.зв. брутта, відійдемо вагу опакування /т.зв. тару/.

Коли купець хоче знати, котра ціна є для него найвигідніша мусить знати: 1/ коли мається платити; 2/ чи для всіх однакова ціна, чи може купці дістають опуст; 3/ які видатки і кошти є зачислені в ціну;

Що до заплати може бути ціна: а/ в готівці без опусту /нетто каса/ б/ в готівці з опустом /сконто/ ; дається тому, хто платить в готівці, хоч міґби заплатити пізніше, в/ на кредит /в борг/; заплата в означений час пізніше.

Опуст на вазі дають гуртівні меньшим склепам тому, що при продажі в малім розсипається, переважиться і т.д.

Для точного вичислення накупної ціни конечно вкінцізна ти які видатки в і кошта.платить продаючий в умовленій ціні, а які крім цего мусить купуючий заплатити сам. Видатки є дрібниці заплати за насипування в мішки, о паковання, важення, наложення на віз, перевіз до стан ції.

Коштами називаємо перевізне на желізницю, обезпечення товару, магазинове, цло, є податки, які треба заплатити за товар. З огляду на ці видатки і кошти можна ціну озна чувати: а/. в"складі" або"в фабриці": видатки за опако вання, важення а наложення на віз в складі чи в фабриці платить продаючий, доперва дальші видатки має заплатити купуючий; б/."франко" станція": продаючий мусить на свій кошт доставити товар на умовлену станцію.

в/. "франко" або "франко достава": продаючий мусить сам заплатити всі кошти, сполучені з перевозом товару, на умовлене місце.

В сьвітовій, головно заморській торговлі означуються окр ремими скороченнями, які кошти зачисляється в ціну.

Нерва і при тім самім роді товару бувають ціни цілком ріжні а це залежить від якости товару. Пізнавати якість товарів учить наука товарознавства. Купуючий має перед

собою товар або лише взірець /пробку/ товару. Коли замовляє товар після цінника, мусить вдоволятися описом і зображенням товару. При деяких товарах має велике значіння походження товару; при фабричних виробках уважається на марку. При предметах сьвітової торговлі якість товарів означується після звичаїв поодиноких бірж/пр. пшениця, цукор/.

При збіжу: при ній залежить на походженню збіжа /на пр. пшениця українська, банатська, американська і т.д./, на красці, /біла, червона/, на проценті примішків, якими збіже занечищено і вкінці на т.зв. природній вазі /т.є вазі означеної мірки /на пр. 1 гл/ певного роду збіжа. Після того, яку міру беремо за підставу означення природної ваги, маємо в сьвітовій торговлі кілька т.зв. збіжевих проб.

В Східній Галичині означується збіже після метричної проби. ен. скільки кг. важить 1 гектолітер. В бувшій Россії означувалось після руської проби /скільки пудів важить 1 четверть/

При цукрі залежить на ціні, чи це є цукор сирий чи консумний /рафінований/.

Сирий продається лише в невеликих скількостях після 88% равидма / рендемент/, т.зн. ціна розуміється за товар, який при чищенню дасть /рафінованню/ 88% чистого цукру. Рафінований цукор продається в ріжних видах /кістки, кристали, голови/ після фабричної марки або після пробки /взірця/; на біржі також після т.зв. типу.

Спірітус /алькоголь/ виробляється або з бараболь, зі збіжа або меляси; є або сирий або чистий/рафінований/. Ціну чистого означується за 10.000 літр.%, т.зн. за мни 1 гектолітер мнк 100% спіритусу.

Якість нафти означується специфічною вагою, яка при галицькій нафті за теплоти 15 Цмас виносити 0'810 — 0'820 кг. на 1 літру. Дальше залежить також на барві і запальности. В дрібній продажі поодинокі роди нафти фабричними назвами /сальонова, цісарська і т.д./

Каву означується в торговлі після походження /Ява, Цейлон/; звичайно однак має назви пристаней, з яких виводиться на продаж /Ріо, Сантос/.

Після якости відтак кождий рід ділиться на кілька клас, т.зв. типів, які означуються спеціяльними назвами.

Коли закриття стає забезпечучим.

Купець замавляє товар або прямо в продавця, його подо рожуючого чи заступника або посередництвом свого агента чи комісіонара. Передовсім мусить уважати, щоби замавляв у відповідну пору, а також у відповіднім місці і в солідних фірмах. Перед замовленням мусить перевести приближну але по можности точну калькуляцію купна, значить му обчислити, кілько буде його товар коштувати, вчисляючи до цін після цінників або оферт, перевізне, цло і взагалі всякі видатки, які треба буде заплатити з доставою товару на місце. Щоби калькулював безпечнійше, часто постарається о кілька оферт. Товар замовляється устно /і телефонічно/ або письменно /і телеграфічно/. Після звичаю замовлення устне або телеграфічне мається потвердити не письменним; колиб повстала між одним а другим замовленням ріжниця, важне є письменне.

Замовлення стає тоді важним, коли замавляючий звернувся до означеної особи і означив рід, скількість і ціну товару.

Однак устне замовлення є лише тоді важне, коли особа в якої замавляється, сейчас замовлення прийме. Письменне з обовязує замовляючого до часу, доки, після нормарних

відносин, може поштою вернути відповідь.

Уневажнити письменне замовлення можна лиш тоді, коли відомиться о тім особу, в якої замовлювано, рівночасн з приходом замовлення або скорше /телєграфічно/

Письменне замовлення має бути коротке, однак ясне, бо замовляючий ужиє неясних виразів, мусить сам відповід за шкоду, яка з того могнлаби повстати.

2/ ПЕРЕНАТТЯ І ЗАПЛАТА ТОВАРУ.

Той, що відсилає товар, повідомляє звичайно про це ку ючого а при цім рівночасно долучує фактуру на товар, би купуючий міг приготовитись до перебрання товару. Б ситься авізувати посилку, коли вислано " за посліплат Перед переняттям товару мусить замовляючий переконати чи посилка підчас перевозу не ушкоджена, чи вірна ваг чи желізниця додержала речинець достави, щоби можна до гатися відшкодовання.

Коли все це є в порядку, замовляючий мусить переняти вар. Відмовити переняття товаруможе замовляючий тоді, ли присланий товар є иншого рода як він замовив, инш шої якости, більшої скількости, коли продаючий післав иншу пору як було умовлено, вкінці коли ціна товару

згодується з тою, по якій замовляв. В тім случаю мусить замовляючий сейчас повідомити продаючого, з якої причини не може приняти товару, а доки продаючий зможе заряди ти, що з товаром належить зробити, мусить замовляючий дбати про товар як совісний купець; має зложити до складу на кошт продаючого, а если товар скоро нищиться може на рахунок продаючого продати на публичній ліцітації. Колиж замовляючий відкриє внутрішні хиби товару по перенятю, має рівнож про це сейчас повідомити продаючого а жадати відшкодовання або дати товар п одаючому до диспозиції; по 6. місяцях після перенятя рекламація є безу спішна. Звичайно в фактурі є означений коротший речинець на реклямації і як що замовляючий прийме фактуру без заки дів, тим самим годиться, на цей коротший речинець. Реклямації мається писати в н спокійнім, річевім, і чемнім тоні.

Речинець заплати за куплений товар буває означений в цінику, в оферті, або після місцевого звичаю а вкінці може замовляючий з продаючим установити речинець після умови. Після цего, коли має бути рахунок заплачений, розділяємо: а/. купно ни за готівку: рахунок має бути заплачений рів

ночасно з переняттям товару; часом є в звичаю, що продаючий дає купуючому т.зв. "респіро" /віддих/, значить, зажде на заплату від 7 — 30 днів.

б/. купно на борг /"валюта за 3 місяці"/:речинець заплати числиться від дня виставлення фактури. Як що купуючий хоче заплатити скорше, як є означений речинець і за це х хотівби опусту,мусить це застерегти собі /на пр."валюта за 3 місяці або в готівці з 2% опусту"/

в/. передплата /пренумерація/:купуючий має заплатити перед доставою товару; такі случаї є досить рідкі. /тепер часописи/.

Вирівнувати рахунки можна:

1. готовими грішми: довжник платить віритедеві особисто, або перешле довг післанцем, поштовим переказом, грошевим листом чи посьвідкою зложення /чекового уряду/ поштової щадниці.

2. векслем

3. компенсацією: коли продаючий винен був купуючому за що иньшого і вирівнують свої довги без заплати;

4/. контокорентом: коли продаючий з купуючим мають довший час торговельні зносини і розраховуються звичайно два

рази до року;

5. чеком на банк, котрий вирівнає заплату.

Купець мусить дуже уважати, щоби свої рахунки вирівнував совісно і вчасно, бо інакше тратить скоро кредит і со лідні фірми не радо з таким входять в зносини.

коли бачить, що незможе в час свого довгу заплатити, має повідомити про це свого вірителя, навести причини, чому так робить і просити о продовження речиньця.

На кожду заплату мусить купець жадати посьвідку, яку з рахунком має переховувати. Післанцеві продаючого може ли ше тоді платити, коли післанець має повновласть на це, е бо коли предкладає посьвіску, підписану продаючим.

Коли довжник пересилає вірителеві довг поштою, має сам заплатити видатки пересилки.

3. ЗБУТ ТОВАРУ.

По одержанню товару і заплаченню всіх получених з цим видатків, мусить купець перевести кінцеву калькуляцію, значить мусить обчислити скільки його товар коштує.

До тої купної ціни дочислить ще, як винагороду за свій труд, уміркований зиск. Висоту зиску становить передовсім

ціна, по якій продають той товар в даній місцевості дру гі купці, його конкуренти. Процент зиску не є однаковий при всіх родах товарів купця. Деякі товари дає нарочно без жадного зиску, щоби робити собі реклямy і притягувати до себе богато покуйців. Також товарі, які скоро розходяться, може продавати з меньшим зиском. /великий обо рот, малий зиск/. За це товар, що довго буде стояти в склепі, відтак люксусові річи і такі, що скоро виходять з моди, мусить продавати з вищим зиском.

Продажну ціну визначується на самім товарі, на опакован ню, на приліпленій етикеті або на причіпленім листку. Часто визначується також ціну т.зв. цифрами /числами чи буквами/, які розуміє лише продаючий і його персонал / торговлі папером, галянтерійними товарами, в книгарнях і т.д./ В торговлі сукнами вспйшло в звичай в Галичині майже всюди означують купці свої товари високими цінами, щоби можна поторгувавшись "дістати спуст". Це однак вво дить купуючих в сумнів, чи купивши товар, не дав себе ом ошукати, а продаючий тільки тратить марно час на торго вання. Через це означування товарів сталими цінами на виставах улекшує як купно так продаж, бо купуючий вже

перед входом до склепу рішиться чи дану річ купить. Розуміється, що ці ціни мають бути дійсно сталі і важні для кождого без ріжниці. З другої сторони однак купець звичайно від відріжняє случайних покупців від сталих, т.є таких, що все і в великих скількостях в нього купують, як також тих, що платять в готівці від тих, що беруть на кредит.

4. КОНКУРЕНЦИЯ.

Конкуренцією називаємо взаїмні змагання осіб, які хотять осягнути ту саму ціль. Аж до другої половини 18. стол. конкуренція не мала поля до попису; ціни виробків були назначувані цехами /привілійованими стовариществами ремісничими/ ба навіть державні органи мали великий вплив на ціни торговлі.

Допервa в 19. стол. всякі обмеження зникають а повстає свобідна торговля і свобідна конкуренція; в найновіших часах істнують тільки ігранічення на предмети державних монополів, на реєстровані охоронні марки, відтак нормованія міжнародної торговлі цлами і торговельними договорами; крім того також такі "самопомочі", як картелі, трусти, рінги і синдікати обмежують конкуренцію між собою

для охорони своїх інтересів.

Теперішній торговлі грають важну роль: ціна і якість то вару: Покупці шукають найдешевшого товару. Це примушує продуцентів вишукати способи дешевої вироби а купці стараються найти найдешевше жерело накупу, бо загал не переконає навітьголосний клич "свій до свого", як ціни будуть у свого вищі, як деінде.

Через це, що переважає попит за дешевими товарами, мусить терпіти якість товару, яку однаквичайно закриває ся відповідно до смаку покупців внішним виглядом /Формою/ товару.

Услівям успіху чесної конкуренції є ті всї вимоги, які кладеться на кождого купця, про що ми згадували на початку/значіння торговлі/а відтак в дальшу чергу більший капітал оборотовий а відтак основний.

Конкуренційні средства, якими в торговлі і промислі хоче оден в другийого перебічи є передовсім торговельна проворність і вишукання відповідної реклями.

Торговельна проворність проявляється передовсім в цім, що підприємець старається скорше чим другі виготовити взірці і катальоги та розіслати їх покупцям.

5. РЕКЛЯМА.

Як далеко сягає пам'ять людська, так стара є реклама. В середніх віках на ярмарках вихваляваали дуже голосно то вари своїх мефів спеціяльні оголошники, а як лише винайдено друкарні і літографії, сейчас почали купці уживати цих средств для своєї реклями. Але поки виробництво було тільки ручне і товарів на склад не вироблялось, не дуже потрібно було реклями.

Доперва фабрична вироба товарів зробила великий переворот коли працювалось переважно на склад і треба було й цей товар продати. Треба було і до далеких місцевостей сфе рувати товари, приходила до слова й конкуренція, повста вали все нові і нові роди товарів і треба було напружити всі сили, щоби збільшувати збут товарів, щоби стало могли працювати робітники і фабричні машини. В той спосіб і реклама удосконалювалася все більше і більше, головно в промислових країнах /Америка, Англія, Німеччина, Франція/. Тай не лише в торговлі і промислі стрічаємось з реклямою. Ми бачимо, що лікарі і адвокати оголошують себе в часописях /інсерують/, церков уряджує великі урочисті обходи і т.д.

Однак головним полем до попису для реклями є все таки торговля і промисл, головно в теперішних часах, коли вироба товарів перевищає збут.

Цілим реклями є:

а/. принаволити консументів, щоби спотребовували більше товарів чим самі добровільно купилибм,

б/. принаволити консументів, щоби купували той товар, на який рекляма поручає.

Здавалосьби, що оба ці моменти є дуже егоістичні і що розтуть ходиться лише о користь одної сторони; але так воно не є, рекляма служить також для добра цілого людства. Переважно реклямуеться товари і діла добрі, які людство повинно поширяти /на пр. мила, дезінфекційні матеріяли, обезпечення проти огня і на життя і т.п./.

Є також ясно, що корисною річию є, коли рекляма вказує, котрий товар є ліпший і вигідьійший, бо через це дає купцючому спромогу вибрати найпригідніший товар а рівночасно приневолює фабрикантів і купців, щоби приноровили свої товари до ліпших.

Лише реклямі можемо завдячувати, що так розвинулись теперішні часописи. Інсерти /оголошення/ причиняються до того,

що часописи можна так дешево продавати, щоби їх міг чи тати й найбідніщий, а через це найнайнайнайбіднійший по ширується культуру навіть по найдальших закутках.

Темною однак сторінкою реклями є це, що помагає збувати не лише добрий товар, але часом і лихий, через що безцінює торг. Відтак говориться, що рекляма спричинює не потрібно подоріжіння товарів. Це однак лише в деяких слу чаях є правдою, бо як рекляма збільшує збут товарів, мо жна ліпше розділити кошти вироби і режійні видатки а че рез рекляму дуже незначно товар подорожіє.

Головною річію є, щоби рука в руку йшло з реклямою все проче: добрий товар, уміркована ціна і організація про дажі; лихому товарові й лихварським цінам не поможе до тре валого збуту ані найліпша рекляма, не говорячи вже навіть про лиху. Успіх реклями залежить в переконуванню і сугге стії, бож в дійсности йде о те, щоби реклямою переконати купця, що буде мати користь, як купить той товар. Тому рекляма має винайти найліпші прикмети свого товару і вду чно поставити суспільности перед очі.

Щоби реклама мала успіх, мусить бути:

1. переконуюча а проте правдива. Мусить говорити чи сло

вом, образом чи такою мовою, щоби консумент відразу їй увірив і не мав ніяких сумнівів,

2. вдаряти в очі, щоби її побачив і той, хто її як раз не потребує; вона має продати товар не лише тим, що його хочуть купити — таким властиво не потрібно реклями — але головно тим, котрі навіть не думають купувати. Цего можна осягати переконуючою мовою, вибором спеціальних слів, речень, виразів, сенсаційними малюнками і т.п. Успішною реклямою є мистецькі вистави, зі смаком уложені товари, на виставах і в склепі; найзвичайнішим способом реклями є т.зв. анонси чи інсерти в часописах. Але, щоби вони мали успіх, купець мусить добре застановитись в котрій часописі має анонсувати а крім цего мусить в пригнд гідну пору оголошувати. Анонс має бути оригінальний, щоби всі звернули на нього увагу, дальше анонсувати муситься довший час, не лише деколи.

9. ТОРГОВЛЯ ГРІШМИ І ВАРТІСНИМИ ПАПЕРАМИ.

Предметом торговлі грішми є купно і продаж валют а також золота і срібла в штабах і кусках; під валютами розуміємо: монети, банкноти, і паперові гроші заграничні а також домашні торговельні папери.

Курс /ціну/ валют нотують біржі в т.зв. курсовім листку. Ціна подана в тім листку в рубриці "платять" /пенізе/ означає ціну, яку можна дістати при продажі валют, знова ціна в рубриці "хадають" /збохі/, означає ціну, яку треба заплатити при купні даної монети. § На теренах півн. західних укр. земель біржі нотують курс валюти побідних держав за штуку /одиницю/, держав побідених і сукцесійних /які повстали на теренах бувш. Австрії/ за 100 штук /одиниць/.

За основу означення курсу грошей служить металева вартість монети; на всіх біржах нотують ціну за 1 кг. /в Англії за 1 торговельну либру /фунт/ =1 = 453'593 грама/. В самім Лондоні нотують ціну за міжанину /аліяж/ сталої проби, яка зветься металем "стандард" /при золоті 22/24, срібні 220/240/. В теперішніх повоєнних відносинах немалий вплив мають на висоту курсу вісносини попиту і подачі /пабідки/, стан грошевої торговлі, торговельний білянс, відтак економічні і політичні відносини тої держави, котрої валютунотують.

Торговля гріщми має великийе значіння передовсім для заграничної торговлі; важною галузею валютової торговлі є валютовий арбітраж, який полягає на вико

валютовий арбітраж, який полягає на використовуванню курсо
вих ріжниць, котрі повстають в той спосіб, що певна монета не нотована в тім самім часі на ріжних біржах після рівного курсу.

До торговлі вартісними паперами зачисляємо:
1. торговлю векслями,
2. " ефектами,
3. " облігаціями,
4. " льосами,
5. " акціями.

Торговля векслями занимається купном і продажів векслів, як виставлених в краєвій валюті, т.зв. дісконтів, як то ков векслів на чужу валюту т.зв. девіз.

Купецтво ділить дісконти на місцеві векслі або коротке векслі, сплатних місці замешкания посідача і рімесе, в купім значінню, коли особа, що має платити вексель, меш кає в иньшім місці чим посідач векслія.

Відносно до часу обігу, ділимо векслі на короткоречинце ві /до 8 днів/, з середним речинцем /до 60 днів/ і довгим /до 92 днів/.

В обсяг торговлі дісконтами входить:
а/. дісконтові операції,
б/. інкасо векслів,
в/. предкладанин до приняття /презентованния до акцепту/, яке звичайно муситься з інкасом.

Операції есконтові чи дісконтові.

КОли властитель векслЯ потребує готівки перед речинцем його заплати, може такий вексель продати, але купуючому дає певну винагороду за той час доки вексель буде заплачений. Ці операції відкупна ще не доспілих векслів за винагороду /дісконт/, яку виражується в процентах, а обчисляється від дня заплати векслЯ, називаємо есконтом. Ціну рімес виражується в процентовій стопі дісконтовій; яку регулює державний банк білетовий.

Оцінкою векслів, предложених банкам до есконту, занимається т.зв. комітет цензорів; його завданням є оцінити кредитору спосібність осіб, котрих підписи є уміщені на векслі.

Інкасо векслів. Інкасом векслів, т.зн. стяганням векслевої суми в день заплати, займаються звичайно есконтові банки, які числять собі попри дійсні видатки з тим подучені, те інкасову провізію.

Банки займаються також предкладуванням векслів до принятя і числять собі за це певну сталу належитість, без огляду на це чи вексель буде принятий чи ні. В разі непринятя векслЯ, банк закладає протест. і числить собі за це

крім видатків протесту, провізію.

Девізами називаємо векслі, які є виставлені в чужій валюті і мають бути заплачені поза границями краю. Торгується ними, подібно як валютами, після курсу. Звичайне курс девіз означується: кілько домашних грошей треба заплатити за монетарну одиницю /чи 100 одиниць/ девізової суми. Девізова стопа відповідає при них висоті стопи, яка прийнята в місцевійности їх заплати.

Торговлею девіз, які з огляду на дешевуі вигідну пересилку, є в міжнародній торговлі і вирівнуванню зобовязань дуже уживаним платничим средством, занимаються банки. Тому, що девізи підлягають значним змінам курсу, надаються, подібно як і валюти до арбітражу.

Торговля ефектами. Ефектами або вартісними паперами називаємо в загалі всі документи, ний на основі якихмаємо до їх емітента /того, ваниниредником їх видав/якісь претенсії. Відповідно до того, що є предметом такої претенсії, маємо товарові папері, до яких належить набірний лист, коносамент, варрант, в загалі такі папери, що на основі їх можна домагатися від того, що їх видав видання якогось товару і грошеві папері, коли властитель їх має до видання грошеві претенсії.

Одні з них, як прим. банкноти чи чеки, управняють власника до жадання написаної в них суми, але не приносять йому ніякого доходу, а за це другі, о яких будемо ниже говорити, приносять власникові певний дохідн в ріжній формі Такі грошеві папериш, що приносять дохід, називаємо вартісними паперами в вушому значінню.

Після родів доходу ділимо їх на: 1. такі, котрі дають властителеві право на побирання сталих відсотків —а називаємо їх облігаціями; 2. такі, котрі управняють власителя до уділу в льосовій грі — такими є премієві облігації чи льоси;3. такі, котрих власник має право на уділ в зиску підприємства, котре видало ті папери — а називаємо їх акціями.

Зовнішний вигляд варт. паперів буває ріжний, але всі вони за зимком безпроцентових льосів, складаються з двох частей: плаща і купонового аркуша.

Купоновий аркуш, який є доданий до плаща, складається з цілої серії купонів, на які можна підняти відсотки чи дівіденди; в день заплати відтинається купон і в дотичній касі/звичайно в банку/ предкладається до виплати. Як що купони скінчаться то одержується новий аркуш а для цего

служить або останній купон, або окремий долучений до ар куша переказ т.зв. тальон.

Видавання вартісних паперів може наступити: 1. дорогою субскрипції: емітент /той, що видає/ викладає звичайно в банках субскрипційні листи, а кождий, хто має охоту ку пити папері, вписує на листу бажану скількість і платить певну суму як забезпечення для додержання умови і рівно часно зобовязується на жадання /звичайно при відбиранню паперів/ доплатити останню часть суми;2. дорогою субмі сії;цего способу уживає переважно держава при державних позичках. На підставі одної облігації держава віддає ці лу позичку або одному банкові або синдикатові і уповажня є його до розділення і розповсюдження тої позички при по мочі частинних облігацій. Банк чи синдікат, як посередник між державою а тими, що уписують позичку, одержує або встановлену провізію, за це, або зискає в той спосіб, що держава платить після нижшого курсу чим є номінальне вар тість, а сам видає облігації по висшому курсу.

Рівнож можна ефекти постепенно давати до продажі на біржу; головно тоді це є вигодне для емітента, коли може одержа ти вищий курс від номінальної вартости.

Облігації є довжині скрипти, які видає держава або на основі її зізволення поодинокі повіти, громади чи публічні корпорації. Емітент їх зобовязується кождому, хто на буде такий скрипт, і в той спосіб уділить позичку емітент тові, сплатити до означеного речиньця позичений капітал а до того часу виплачувати відсотки.

Держава занимає тутъ окреме місце. Коли вона потребує так великих капіталів, а її доходи з податків і т.д. не вистарчають, щоби ту потребу, заспокоїти, вона позичку, яку забезпечує своїми добрами і доходами. Такі облігації при яких держава обіцяє власникам їх платити вічні відсотки, але позиченого капіталу не вертає, називаємо рентами; ренти може видавати лиш держава. Коли хто иньший видає облігації, мусить позичений капітал звернути, звичайно після амортізаційного пляну; котрі облігації мають бути викуплені, означує льос при льосованию.

Також акційні спілки / в першій мірі промислові підприємства і желізниці/ видають облігації для побільшення капіталів а забезпечені їх маєтком. Такі облігації називаємо пріорітами. Власник пріоріти є лише вірителем спілки, не має права на зиски підприємства, але відсотки мусять

йому бути виплачені без оглядy на зиск чи страту підприємства а крім цего при розвязанню спілки, пріоріти мають перщеньство перед акціями. Рівнож інституції, які занимаються удільованням гіпотечного кредиту/ каси ощадности гіпотечні банки/ можуть дістати праве на видавання облігацій /сплатних на протязі 30 –60 літ/ а забезпечених нерухомостями, на які ті інституції удільли позички; такі облігації називаються заставними листами.

Льоси чи преміові облігації є позички, при котрих емітент:
а/. або цілу суму, яка припаде на відсотки, ділить на ри нерівні части /премії/, котрі льосованням розділиться по між власників ефектів / т.зв. безпроцентові льоси/;
б/. або певну часть ци цілої суми зуживає на виплачування відсотків за остаток призначає на вигри /т.зв. опроцентовані льоси/. При льосах відбуваються два тягнення, одно амортізаційне, другр преміове;в преміовім тягненню можуть брати участь або всі ь льоси або лише ті, які були витягнені при попереднім амортізаційним льосованню.

Часом видають банки на льоси, які мають в своїм посіданню т.зв. промеси; то є документи, на основі яких банк за певну належитість /премію/ зрікається в користь купуючого промесу права до вигри, єслиб та припала при найбли

щім тягненню на означений льос.

Акції; під словом акція розуміємо уділ в маєтку акційної спілки. Акції можуть бути на властителя або на імя. Власник їх є спільником підприємства і як такий має право на зиски, які одержує в формі т.зв. дивіденд /не до ста їх відсотків/, а в случаю розвязання спілки, до такої ч части чистого маєтку, яка на нього після відношення прип падає. Акції не можна амортизувати, рівнож не можна випо вісти, але можна продати.

Тільки виїмково можна амортизувати акції також підприємств які з гори мають означений час тревання їх, як прим. же лізничі спілки.

Дивіденду виплачується звичайно раз в рік/ по загальних зборах/ на основі купонового відтинка, на якім однак не ма означеної суми.

Часто акційні спілки, що мають амортізаційні акції, при знають властителямвильосованих акцій право до побирання супердивіденди /т.є надвижки дивіденди над звичайну ди віденду/, яка рівнається нормальному процентованию осно вного капіталу, а повстає звичайно через розділення позі сталого останку чистого зиску.

На півн. зах. укр. землях не вільно торгувати державними облігаціями і тому їх біржі не нотують. Всі ефекти є предметом біржевої торговлі. Курсові листки біржеві подають номінальну висоту вартісного паперу, процентову стопу, а при акціях останню виплачену дивіденду. Ціну означується подібно як при валютах і девізах, в двох рубриках: ціну продажі "платять" і ціну купна "жадають".

Коли біржевій курс є такий самий як номінальна вартість, говоримо, що папір стоїть "аль парі", але звичайно біржевий курс є ріжний, часом і значно вищий чи нижший. Переважно при всяких рентах і облігаціях курс незначно буде відхилятися, тому, що вони мають стале опроцентовання. Тому також ці папери, хоч несуть меньший, але сталий дохід, будуть купувати ті, котрі хотять стало ульокувати /вмістити/ свої капітали; відси то й названо їх льокаційними паперами.

Але за те акції, при яких дивіденди можуть бути инші що року, будуть мати безнастанно змінчивий курс а через це вони надаються до спекуляційних цілей, тому також названо їх спекуляційними паперами.

10. Б А Н К І В Н И Ц Т В О.

Банками називаємо такі інституції, котрі при помочі кре

диту нагромаджують капітали і улекшують оборот ними. Робять це в той спосіб, що узискують від капіталістів гроші в готівці, щоби їх спроцентувати а нагромадивши їх, пожичають підприємцям, до яких мають довіря і на кредит. либ

Тому що гроші, які лежали даром у властителя, уложено в банках приносять не лише властителеві користь в формі відсотків, але крім цего служать для розвою торговлі, заклада дання фабрик, і инъших підприємств, банки сповняють зав дання збірника загального грошевого маєтку, з якого людство може черпати средства на розмножування богатств і в теперішньому господарському устрою банки є одним з най важніших чинників. Давнійше такими справами занималися поодинокі богаті особи, однак з розвоєм грошевих оборотів, капітали одиниць чи навіть спілки кількох осіб не вистарчали, щоби сповнити як слід завдання банків. В наслідок цего приватні банкові доми і контори вимінили є в теперішних часах переважно посередниками між банками а громадянством.

Теперішні банки закладаються в виді: а/. акційних банків: закладаються їх в формі акційних спілок, яких ціллю є ви осягнення зиску, б/. взаїмних банків: ці не повстають для зиску, але для користи, своїх удільовців, переважно огра

ничуються вони на збирання ощадностей /депозитів/ і на гіпотечні операції, в/. державних банків, які закладають держави для своїх цілей.

БАНКОВІ ОПЕРАЦІЇ.

На капітали ,якими банки можуть оперувати, складаються:

а/. основний капітал, зложений або самими основателями або через видання акцій,

б/. вложені капітали в банку приватними капіталістами для опроцентовування,

в/. банкноти, як до банк має право їх видавати.

А Банкові операції діляться:

1. грошеві операції,
2. кредитові " ,
3. комісові " ,
4. спекуляційні " ,
5. основательські і емісійні операції.

1. Грошевими операціями занимаються тепер головно приватні банкірі як також виключно для тих операцій закладені при банках контори вимін.

До цих операцій належить:

а/. вимінь заграничних грошей і торговельних монет,

б/. операція банковими переказами : банк по зложенню готівки, виставляє переказ на свої філії або на инъший банк

в/. інкасові операції : банк полагоджує удокументовані претенсії свого клієнта або, маючи відповідне призначення

покриття, платить його зобовязання.

2. Кредитові операції, це властиві банкові операції; при них банк може виступати яко довжник і зовемо їх пасивними, або банк є віритедем і говоримо про активні операції

До пасивних операцій зачисляємо:
а/. депозитові операції,
б/. операції емісії банкнотів,
в/. " " заставних листів.

Депозитові операції полягають на уложенню в банку грошей або вартісних паперів. З огляду на ціл вкладок розріжнає мо: 1. депозит в переховання,
2. " в заряд,
3. " в уживання.

Оба перші роди депозитів називаємо також правильним депозитом, тому, що банки приймають за провізію ефекти в переховування на основі точного спису їх з докладним подан ням скількости, роду і спеціяльних знайів / серій, чисел/ і зобовязуються ті самі папери кождої хвилі повернути. Д Депозит в заряд ріжнить лише тим, що банк зобовязується відтинати і інкасувати купони, продажі тих паперів і т.п. При депозиті в уживання річ маеться інакше: тут депонент віддає банкові гроші, щоби він ними розпоряджав, але рів можемо бути зобовязаний давати депозитантам за те перш ний дохід [illegible]

Туть належить: а/. жіровий депозит:для своїх клієнтів, котрі мають в банку мінімальну готівку, яка або не процентується цілком або низше, як звичайна стопа, банк полагоджує всякі виплати і інкаса через переписи в книгах,

б/. поруковий /кавційний/ депозит:на забезпечування кредиту, який банк уділяє на біжучий рахунок.

в/. видавання касових асигнат,т.є потверджень, які банк видає на зложені у нього округлі суми, на основі яких банк зобовязується до звороту капіталу і відсотків за час на який капітал зложено в нього.

г/.приниманчя вкладок ощадности: складається навіть мемші суми на щадничі книжочкя, щоби банки орпцентовували.

Каси ощадности є депозитові банки, котрі мають на цілі помагати і заохочувати найнищі верстви суспільности до ощадности; дрібні ощадности, які в них укладається, стараються по можности найвигіднійше орпцентовувати. Заклад дає їх держава, повітові власти, громади і публичні сотворищення, які мають на цілі загальне добро.

Емісія банкнотів. Ця операція полягає на видаванню банкнотів, які становлять безпроцентовий довг банку, котрий мусить бути заплачений металевою монетою на предложення

в банковій касі.

Право на емісію банкнотів може уділити лише держава, яка може надати цей привілей лише одному банкові або кільком. Дозволення такі уділяє держава під певними точно означеними услівями що до контінґенту банкнотів /скількости, яка може бути видана/, номінальної вартости, обігу їх, приймання при виплатах, як також способи покриття їх.

Емісія заставних листів. На цю операцію мусить банк мати спеціяльне управнення а полягає на тім, що банк, який уділив позички на нерухомости, видає довжні грамоти, т.зв. заставні листи, в яких обіцяє сплатити капітал дорогою льосовання і точно виплачувати аж до вилюсовання відсотки. Запоруком додержання зобовязань становлять в першій мірі уділені гіпотечні листи а відтак весь маєток банку. Загальна сума виданих банком листів не сміє перевищувати висоти уділених ним гіпотечних позичок; коли отже власитель гіпотеки сплатив свій довг перед речинцем, банк має рівночасно постарати ся, щоби стягнено також квоту рівновартку зі сплаченим капіталом в заставних листах.

До активних операцій зачисляємо:

1. есконт векслів, варрантів, і книжкових належитостей.

2. заставні операції чи т.зв. льомбард,

3. гіпотечні " .

Есконт чи дісконт векслів ми вже обговорили в попередньому відступі при торговлі векселями, тому тутъ не будемо повтаряти.

Варранти є вартісним папером, який видасть публичний склад на доказ, що в нього уложено товари. Складається з двох частей: посьвідки власности, а посьвідки заставн /варранту/; коли б депонент товару не хотів продавати товар а потребував готівки, може затягнути позичку на вложений товар; в цім случаю відділюється варрант від посьвідки власности і індосується на позичаючого. Рівночасне треба це зазначити на посьвідці власности і в складовій книзі, а управа складу має це потвердити на варранті й посьвідці власности. Варранти можуть бути предметом торгівлі так як векслі, однак досі не вилігли.

Есконт купецьких книжкових належитостей діється в той спосіб, що купець педує /передає/ не не доспілі вимагальності, які повстали через й продажу товарів і вписані в його торговельних книгах в банк, потруднивши певний дісконт, або сам виплачує дісконтовану суму в готівці,

або позваляє, щоби купець на таку суму тратусав на нього векседь.

На случай, що довжник не заплатить в речинці, відповідає за се віритель, який дісконтував свою належитість, бо банки звичайно, як і при варрантах, не дісконтують повних сум, але виплачують лише 60 — 70% їх вартости.

Заставні операції полягають в тім, що банки уділяють позички на заставлені в них вартісні папери чи річи — т.зв. льомбард чи ручна застава. Позичаючий, крім заставлених річей дає віддає банкові довжний скрипт, в якім зобовязується в означений час повернути довг і відсотки /в скрипті уродиться предмет застави, позичену суму і спосіб заплати /; на потвердження зложення застави банк видає заставний лист.

Під гіпотечними операціями розуміємо такі, при яких банки уділяють позички на нерухомости; нерухомости такі у живають їх властителі дальше а це, що на них затягнено позичку, записується до земельних книг. Як вже знаємо, такі позички є звичайно довгоречинцеві а звертається їх піврічними чи річними ратами т.зв. аннуітами /чи а мортизаційними ратами.

Уділюванням гіпотечного кредиту на низькі відсотки для

незаможних сільських господарів занимаються стоваришен ня , т.зв. каси Рай ффайзена чи коротко Райффайзенки. Вони не мають на ціли зискати, головним завданням їх є взаїмна допомога мешканьцям й одної міс цевости, села чи парохії.

3. Комісеві операції: з ними стрічаємося тоді, як банк займається, побіч властивих банкових операцій, полагоджу ванням біржевих операцій на рахунок третих осіб, комісійним купном чи продажжю товарів, ремітованням векслів і т.п. В таких случаях банк отвирає своїм клієнтам звичайно біжучий рахунок, а тому ці операції часто зовуть ся контокоррентовими операціями. Звіт з кождого приручення пересилає банк своєму комітентові сейчас по його виконанню а відсотки, провізію і прочі видатки обчисля є аж при замкненню контокорренту.

Банк може переводити комісійні операції або на виняк о снові депозиту, який складає комітент, або на основі призначеного комітентові кредиту; кредит буває покритий, як що комітент в банку має на нього покриття /на пр. в вартісні папери/ або некритий, який банк дає звичайно [illegible]

на забезпечення, зложити депозит в вартісних паперах, варрантах і т.п.

4. Спекуляційні операції: до таких зачисляємо гру на біржі, арбітраж і т.п. а займаються ними и головно дрібніші банки, котрі, меньше дбаючи про добру славу солідного підприємства, головно гонять за здобуттям як найбільших висків.

5. Асигнаційні і емісійні операції а також до певної міри спекуляційними операціями; зміряють до розвинення торговлі і промислу, до будови нових шляхів залізничних, каналів, і т.п.

В своїй діяльности, банки не ограничуються до одного роду таких операцій а звичайно лучать кілька разом, але переважно один рід операцій, виступає на перший пляни і надає банкові певні характеристичні ціхи.

Після него можемо розріжняти:

1. депозитові і жірові банки

2. торговельні і промислові банки, які стоять на услугах купецькому і промисловому станові а займаються переважно дискантом векслів, заставою вартісних паперів і уділенням кредиту,

3. гіпотечні банки

4. білетові банки, які мають правовидавати державні білети / гляди: Загальна організація торговлі, відділ гроші а валюта/.

5. основательські і емісійні, які займаються головно основуванням акційних спілок і видаванням вартісних паперів,

6. спекуляційні банки, які посередничать переважно в біржевих операціях,

7. каси ощадности.

В дечім подібні до банків є інституції заставні, які приймають в заставу одіж і білля або предмети ужитку і мають на цілі охороняти бідніщі кляси від визиску зі сторони приватних лихварів. —

Шановні панове.

Предмет, який я маю обов'язок на цьому курсі прочитати є незвичайно широкий. В ньому сходяться всі питання торговельного господарського устрою і тому з кожною річчю зайнявшись в ним кождому, хто думає віддатись праці на економічному полі.

Торговельна наука, це в першій мірі всі звичаї, які прийнялись в торговельному житті, це річчі, з якими кождому з нас приходиться стрічати що дня, відтак всякі приписи для нормування торговельного життя.

Я старався, подати в цих коротких лекціях тільки найкоротші річчі і то в скороченню, бо час не позволяв занятись нам цим предметом ширше. Через це були ці виклади не в певні вичерпуючими; все таки я старався уперяд купити матеріял так, щоби цілість і легкий перегляд. На жаль, я не мав спромоги опрацювати ці виклади на основі українських підручників, тому й терміновольогія і складання може не будуть відповідати духові української мови. Але я переконаний, що торговельна терміновольогія аж тоді буде в нас своєрідна, як будуть розвиватись фахові школи і буде свій купецький стан, а поки що кусимо вдо

вомитись кованими перекладами.

Одним ці вклади може сповнять своє завдання, як
в малій мірі причиняється до того, не ті, не їх бу
слухати і читати, збагатять як своє знання про н
важну галузь господарського життя, яка в нас так
бана.

Друкарські похибки.

стор.	1	ряд 6. з гори	є: наєї, має бути: наєї.	
"	1	" 7. з дол.	" : ще є, " " : не є.	
"	2	" 5. з гори	є: другім " : другім,	
"	2	" 3. з дол.	є: норми " : норми,	
"	2	" 3. з "	є: чинність " :	
"	3	" 5. з гор.	є: віділа " : ділa	
"	3	" 8. з гор.	є: смановить " : становить	
"	4	" 1. з дол.	є: справа " : справах	
"	6	" 6. з гор.	є: на то, " : на то, хто їх переводить без огляду на то	
"	8	" 1. з гор.	є: комісіональські м. б: комісіонарські.	
"	8	" 9. з гор.	є: доукарадні м. б. : друкарні	
"	9	" 2. з дол.	є: ним має бути : они	
"	10	" 3. з гор.	є: сторне " : сторгні	
"	10	" 8. з дол.	є: дише " : лише	
"	10	" 6. з дол.	є: вриостановлено м. б: протиставлено	
"	11	" 1. з дол.	є: очерет має бути : реєстр	
"	12	" 7. з гор.	є: " " " : 4 "	
"	12	" 9. з дол.	є: " у " " : " " у	
"	12	" 6. з дол.	є: це " " : це	
"	13	" 8. з гор.	є: особисто" " : особисто.	
"	13	" 3. з дол	є: вей " : свій	
"	16	" 5. з дол.	є: дого " " : одного	
"	19	" 9. з гор.	є: в спора " " : в спорах	
"	20	" 4. з дол.	є: піж " " : під	
"	23	" 8. з дол.	є: відки " " : відкликнуті	
"	24	" 5. з дол.	є: правніх " " : правних	
"	24	" 8. з гор.	є: Поповлесный " : поповлисний	
"	25	" 4. з гор.	є: товарі " " : товар	
"	25	" 9. з гор.	є: кількa " " : кількa	
"	25	" 1. з дол.	є. Той має це право: той не має цього права	
"	25	" 2. з дол.	є: оцукок " " : рахунок	
"	25	" 2. з гор.	є: заєтєйство " : заступство	
"	26	" 9. з гор.	є: відносять " : відносяться	
"	29	" 5. з дол.	є: заключим " : заключив	
"	31	" 8. з гор.	є: надєтия " : надати	
"	32	" 7. з гор.	є: належить " : належиться	

Стор.	80	рад	1	з дол.	с:	біжеву, має бути:	біржеву
"	80	"	1	з дол.	с:	риночку " " :	риночую
"	81	"	2	з гор.	с:	маклера " " :	маклера
"	81	"	4	з гор.	с:	продаючий " " :	продаючий
"	81	"	4	з гор.	с:	продажж " " :	продажок
"	81	"	1	з дол.	с:	муси " " :	мусить
"	82	"	1	з гор.	с:	назначити " " :	назначити кому
"	82	"	4	з дол.	с:	з причыни " " :	з причин
"	84	"	8	з дол.	с:	зобовязаний " " :	зобовязаний мусить
"	85	"	1	з гор.	с:	окрэмом " " :	окремим
"	86	"	8	з гор.	с:		
"	88	"	3	з дол.	с:	------- " " :	неізолованим
"	90	"	5	з гор.	с:	по переведеніи " :	о переведеній
"	91	"	2	з гор.	с:	------- " :	з посіданнэ
"	91	"	3	з гор.	с:		
"	91	"	1	з дол.	с:	безвисліду " :	без висліду
"	92	"	5	з гор.	с:	довжникови " :	довжникови

----ооо----

Стор.	34	рядок	2 з гор.	с:	бов волі, має бути:	проти волі
"	36	"	2 з дол.	с:	стороми	" " : сторони завинять
"	38	"	4 з дол.	с:	слудбові	" " : службову
"	38	"	1 з дол.	с:	оскільсько	" " : оскільки
"	41	"	6 з гор.	с:	цот	" " : що
"	41	"	10 з гор.	с:	втадяти	" " : видяти
"	42	"	2 з гор.	с:	можеть	" " : можуть
"	45	"	7 з дол.	с:	стоніз	" " : сторін
"	47	"	10 з дол.	с:	особом	" " : особом третом
"	49	"	5 з дол.	с:	т.зв.	" " : т.зв.
"	50	"	1 з дол.	с:	кагався	" " : вагався
"	54	"	5 з дол.	с:	тикр	" " : тику
"	58	"	2 з дол.	с:	смілки відуть	" " : смілку ведуть
"	64	"	6 з дол.	с:	або	" " : або
"	64	"	2 з дол.	с:	війде	" " : дійде
"	67	"	5 з гор.	с:	сторонї	" " : сторонї головном
"	71	"	8 з гор.	с:	достазу	" " : достазу
"	72	"	7 з гор.	с:	продавчти	" " : продавчим
"	72	"	6 з дол.	с:	розмаку	" " : ознаку
"	73	"	1 з гор.	с:	вона	" " : сма
"	74	"	7 з гор.	с:	гроцов	" " : гроцим
"	76	"	3 з гор.	с:	опущено(тоді)	" : встановлено ущином означеного часу від заключення умови
"	77	"	18 з гор.	с:	нередавчого	" : продавчого
"	78	"	6 з гор.	с:	місце тоді	" " : місце бо тоді
"	78	"	10 з гор.	с:	нечитке	" " : виконання
"	79	"	7 з гор.	с:	с	" " : вде
"	79	"	2 з дол.	с:	згрозі	" " : загрозі
"	86	"	1 з гор.	с:	ами	" " : не має бути
"	80	"	5 з гор.	с:	ві шістьох місяцях	: до шістьох місяців
"	80	"	9 з гор.	с:	бувби ним тім звязаний	" " : бувби тим звязаний